

יד
מהר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
לך לך
מרחשון ה'תשע"ז ב'שכ"ח
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור:

האם בקשת המחילה מחבירו בערב יום הכיפורים היא חובה, או שזה רק בתורת הנהגה טובה.

מקורות נוספים לכך שימי הדין נגמרים בחנוכה, ומדוע ראש השנה של־נצרים יוצא תמיד לאחר חנוכה.

הבנת הוידוי שבפיוט "לך אלי תשוקתי" הנאמר בערב יוהכ"פ, מדוע הפייטן לא כתב זאת על סדר אל"ף בי"ת, ולמה אין אומרים אותו בעמידה.

יבאר שאין כפירה ח"ו בפיסקת "מי יגיע לרוממותך" שבפיוט כתר מלכות הנאמר ביוהכ"פ.

מדוע בהושענא רבה אנו נוהגים להקיף גם עם הערבה, כנגד דעת האר"י ז"ל, והאם כדאי להחמיר בכך למרות מנהג אבותינו נע"ג.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642
שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 499

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 375

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים,
ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

האם בקשת המחילה מחבירו בערב יום הכיפורים היא חובה, או שזה רק בתורת הנהגה טובה.

עוד שפתותינו מרחשות. כפי שדיברנו בשיעור הקודם, כי חודש מרחשון, מלשון 'רחושי מרחשן שפוותיה'. התפילות והפיוטים של ימים נוראים, עדיין שגורים בפה. כמובן שבימים הנוראים, אי אפשר להיכנס לכל העניינים, רבו פארותיהם, כללותיהם ופרטותיהם.

אבל נקדים בס"ד דבר חשוב, חידוש גדול לפענ"ד. לכאורה בכל הפוסקים כתוב, כי ישנה חובה שהאדם יפייס את חבירו בערב יום הכיפורים. למעשה, זה בכל עשי"ת, אלא שבערב יוה"כ"פ, זהו יום יותר מתאים, כיון שכבר הלבבות נכנעים, וליבו של-אדם יותר נוטה למחול, אם מישהו בא לבקש ממנו מחילה. בימים האחרים, אולי הוא לא כ"כ יסכים לסלוח, אם מישהו פגע בו, או הלבין את פניו, או עשה אחת מן שאר העבירות שבין האדם לחבירו.

כל הפוסקים אומרים, כך מובא בבית חדש, ובמשנה ברורה, ובכף החיים, ובערוך השלחן, שזאת ממש חובה. והסיבה היא, כי עבירות שבין אדם לחבירו, אין יוה"כ"פ מכפר עד שירצה את חבירו. דהיינו, אם האדם חטא למקום, כגון אם חילל שבת וכו', והתחרט ועשה תשובה כפי שצריך, הרי שעבירות שבין אדם למקום, יום הכיפורים מכפר. נמחל לו. אבל לגבי עבירות שבין אדם לחבירו, אמנם יש בזה גם חלק של בין אדם למקום, שהרי הקב"ה ציוה שלא להלבין פנים, והקב"ה ציוה שלא לגזול, ושלא לחבול, אבל המחילה מותנית, שהוא בהתחלה יפייס את השני. ולא מספיק שהוא מחזיר את הגזילה אשר גזל, אלא הוא גם צריך לבקש מחילה מחבירו, על הצער שהוא גרם לו. אם הוא חבל בחבירו, למרות שהוא שילם לו את מה שהוא צריך לשלם, אבל לגבי העגמת נפש שהיתה לחבירו, זהו דבר שאינו בא לידי ביטוי בבית דין, ע"י תשלום, לכן הוא צריך לבקש מחילה מחבירו על הצער

שהוא עשה לו. כך לגבי כל העבירות, שבין האדם לחבירו. ולפי דבריהם, הדבר ממש חובה.

אולם לפי מה שעיינת, הדבר אינו פשוט. דהיינו, יכול להיות, מסתבר שישנם רבים הסוברים, כי זאת אינה חובה. וההבדל הוא, כי אם יש לאדם חטא של בין אדם למקום, והוא לא חזר על כך בתשובה, אזי בכך הוא הוסיף על חטאתו פשע. לא רק שחילל שבת, אלא הרי יש לו בעשי"ת הזדמנות לחזור בתשובה, הלכך אם הוא לא חוזר, אזי הדבר יותר גרוע, כי הוסיף על חטאתו פשע. אבל לגבי עבירות שבין אדם לחבירו, בודאי שצריך לחזור בתשובה, אך גם אם לא עשה זאת בעשי"ת, לא הסתדר לו לפייס את חבירו בעשי"ת, אלא אחרי כן בשאר ימות השנה, כגון אם עשה זאת עכשיו, החטא לא נהיה יותר גרוע, הוא לא הוסיף על חטאתו פשע, זהו אותו הדבר. אמנם רצוי שתעשה זאת בעשי"ת, כדאי לך לעשות זאת, כיון שהדבר לא יתכפר לך ביום הכפורים. כבר אינני מדבר, לפי השיטות שהדבר מעכב אפילו את הכפרה לגבי העבירות בין אדם למקום. הדבר הזה אינו מוסכם, לא קי"ל הכי. אבל אולי ח"ו דבר זה יתן מקום לשטן לקטרג עליו, למה אינך מפייס את חברך? א"כ, כמו שאתה לא מפייס את חברך, כך גם הקב"ה לא יתפייס אתך, ולא יקבל את בקשתך. יש מקום לומר כך. כך הלבוש כותב ובסי' תר"ו סעיף ב', כי העבירות שבין האדם לחבירו, נותנות מקום לשטן לקטרג, לגבי העבירות שבין האדם למקום. אבל מעיקר הדין, בזה שהוא לא חזר על שבין אדם לחבירו בתשובה, הוא לא עשה בכך חטא נוסף.

והדבר מדוייק, בלשון הרא"ש בסוף מסכת יומא, הביאו הטור שם בסימן תר"ו בזה"ל, ויתן כל אדם אל ליבו בערב יום הכפורים, לפייס לכל מי שפשע כנגדו, כך הטור מביא בשמו. והרא"ש בעצמו כותב, לפייס כל אדם שנוטר לו איבה. ואמנם הוא מביא ראיה מן הגמרות, שכתוב שם על רב ורבי חנינא, שרב בא לפייס

שערי יצחק – השיעור השבועי

מנהג לטבול בערב יוהכ"פ, שאין לכך מקור בש"ס, וגם דבר זה לא מובא ברמב"ם, למרות שזה נהוג ומקובל. אבל בתורת חובה, זה לא חובה. א"כ צריכים להגיד, שמסתבר כי גם הרמב"ם סובר כך.

שאלה מהקהל: בראש השנה, מותר לטבול במקוה?

תשובת מרן שליט"א: אנחנו מדברים על ערב ר"ה, וערב יוה"כ. כולם נוהגים בעיהכ"פ לטבול. אבל זאת אינה חובה, או 'הלכה', אלא זהו 'מנהג'. זה דבר טוב. עד כדי כך, שהקדמונים אפילו דנו, האם לברך על הטבילה של עיהכ"פ? כגון הרי"ץ גיאת, ורבינו סעדיה גאון. ישנם כאלה שאמרו, לברך על כך. אבל למעשה, ההלכה היא, שלא מברכים על הטבילה הזאת, כיון שהיא אינה חובה. המקור לכך, הוא מפרקי דרבי אליעזר, שם כתוב כי כפי שמלאכי השרת הם נקיים, כך גם ישראל נקיים. והם מפרשים כי 'נקיים' היינו, נקיים בטהרת הגוף. לא רק נקיים מן חטא, או שרוחצים את עצמם. אלא הכוונה, לטבילה של מצוה, שאז 'נקיים' מבחינה מושלמת.

אס"כן כך יוצא, לגבי עניין הפיוס. אמנם זהו חידוש גדול, אבל יש לכך עוד כמה ראיות. למשל, בביאור הרד"ל על פרקי דרבי אליעזר שם [פרק מ"ו אות נ"ח], הוא אומר כי הם היו 'רגילים' לבקש מחילה בערב יוהכ"פ. אכן רואים בש"ס, שהיו מבקשים מחילה בערב יוהכ"פ. ישנם כמה מקומות כאלה. אבל יש לומר כי זה לא היה בתורת חובה, אלא בתורת הנהגה טובה, ושכדאי לעשות זאת.

ואכן, עניין הפיוס שבין האדם לחבירו, זהו דבר חשוב מאד, בכדי שח"ו שלא יהיה קטרוג. כביכול, כפי שישנה מריבה וקנאה ושנאה למטה, הדבר ח"ו מעורר גם בשמים ממעל.

ובפרט, כדאי לדעת את מה שאומר היעב"ץ, בפירושו על מס' אבות. [ענין שיעור מוצש"ק תצוה

אותו בערב יום הכפורים, או את המעשה של רבא עם ההוא טבחא, כפי שדיברנו על כך בעבר. אבל המקור שלו הוא, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר פרק מ"ו וכו'. כתוב שם, בכדי שהשטן לא יקטרג, לכן צריך שעם ישראל יהיו בשלום אחד עם השני, שיהיו כמו מלאכי השרת. ישנם שם כמה השוואות, בין מלאכי השרת לבין עם ישראל, בהנהגה של יום הכפורים. לכאורה, למה אתה צריך את פרקי דרבי אליעזר? הרי ישנה משנה מפורשת ויומא פרק ח' משנה ט"ז, **עבירות שבין אדם לחבירו, אין יום הכפורים מכפר?** למה הוא צריך להביא מדרש?

ויותר מכך מפורש בבית יוסף בשם המרדכי, שכתוב במדרש, כי מנהג לבקש מחילה בערב יום הכפורים. למה זה 'מנהג'? הרי זאת חובה? הלא ישנה משנה מפורשת האומרת כך?

ומי שיעיין יראה, כי גם בספר אור זרוע סי' רע"ז, מובא הדבר בלשון 'מנהג'. וגם הרמ"א [בשו"ע בס' תר"ו סוף סע' ב'] כותב כך, **נהגו לבקש מחילה בערב יום הכפורים.** למה 'נהגו'? הרי זאת חובה?

ישנם כאלה, שנדחקו בכך. הערוך השלחן שם כותב, כי הכוונה היא, שאפי' אם האדם בספק, האם הוא חטא לחבירו, אז הוא ג"כ מבקש מחילה. כי אולי חטא. אבל זאת לא משמעות לשון הרמ"א. ובמקור של דברי רמ"א, שזהו המרדכי, שמקורו באור זרוע, כתוב שם במפורש, שהמדובר כאשר האדם חטא לחבירו, ולא אם ספק חטא.

מכך נראה לפענ"ד, לאמיתה של תורה, שאין חובה כזאת.

גם רבינו הרמב"ם, לא הביא הלכה כזאת. אולי אין מכך כ"כ ראייה, כיון שהרמב"ם מביא רק דברים המפורשים להדיא בש"ס. אבל לאחר שאנחנו רואים כבר כמה ראשונים, המביאים זאת בלשון מנהג, כפי שהם מביאים שישנו

ה'תשע"ז. הוא כותב, כי לגבי עניין השלום שבין האדם לחבירו, ישנן ארבעה מדות. ישנם רשעים גמורים, וישנם רשעים שאינם גמורים, וישנם צדיקים שאינם גמורים, וישנם צדיקים גמורים. הוא מפרש ומפרט כך. רשע גמור, הוא שונא שלום, לא רוצה שלום כלל. אבל ישנו אדם, שאם אומרים לו, תשמע, בא נעשה שלום בינך לבין השני, והוא אומר, טוב, בסדר, הוא מסכים לכך. הוא לא יוזם את השלום, אבל הוא מסכים לעשות שלום. זהו רשע שאינו גמור. אבל רשע גמור, אפילו שמבקשים ממנו לעשות שלום, הוא לא רוצה.

א"כ, ישנן שתי דרגות. רשע גמור, ורשע שאינו גמור. רשע גמור, לא רק שהוא לא יוזם את השלום, אלא גם כשמבקשים ממנו לעשות שלום, הוא לא רוצה. וישנו רשע שאינו גמור, שאמנם הוא לא יוזם, אבל אם אומרים לו, בוא נעשה שלום, הוא אומר, טוב, אני מסכים.

ישנה דרגה שלישית, צדיק שאינו גמור. אכן הוא צדיק, הוא יוזם לעשות שלום, אבל כאשר הוא מתחיל לעשות שלום, ורואה שישנם קשיים והפרעות, הוא אומר, טוב, לא צריך. לא רוצים לעשות שלום, לא צריך. אני עשיתי את שלי, הם לא רצו לעשות שלום, הוא חוזר הביתה וממשיך כרגיל.

וישנו צדיק גמור, שאפילו שהוא רואה שיש קשיים בבקשת השלום, בכל זאת הוא משתדל עוד, אולי בכל זאת. זהו צדיק גמור. **בְּקִשׁ שְׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ** [תהלים ל"ד, ט"ו]. זאת מדתו של אהרן הכהן, אוהב שלום ורודף שלום. לא רק שהוא אוהב את השלום, ויוזם את השלום, אלא אפילו כאשר ישנם קשיים והפרעות, בכל זאת הוא עדיין מנסה, אולי הדבר יהיה אפשרי. זהו צדיק גמור.

שאלה מהקהל: זהו סימן לצדיק גמור, או שבהנהגה הזאת הוא נקרא צדיק?

תשובת מרן שליט"א: שני הדברים נכונים. יש לפעמים, שהוא נקרא 'צדיק' באותו הדבר. למשל, כתוב שאם האדם אומר, הריני נותן צדקה על מנת שיחיה בני, הרי זה צדיק גמור. אומרים המפרשים, כי הוא 'צדיק גמור', רק לגבי הדבר הזה. [עיי' פסחים דף ח' ע"ב ורש"י שם]. יכול להיות, שלגבי דברים אחרים, האדם הזה אינו צדיק גמור. אבל לגבי הדבר הזה, הוא נקרא 'צדיק גמור'. בכל אופן, באופן כללי, זאת הנהגה של צדיקים. לצדיק גמור, מתאים לעשות כך. אבל כמובן, הדבר אינו מוכיח, שהוא צדיק גמור לגבי הדברים האחרים.

[בזמן האחרון היו נסיונות להשכיח שלום במחנה עם שו"ב ומוהל מפורסם, ללא הצלחה בעוה"ר. על-דרך שנאמר [תהלים ק"ב, ז'] **אֲנִי שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר, הַמָּה לְמַלְחָמָה**].

מקורות נוספים לכך שימי הדין נגמרים בחנוכה, ומדוע ראש השנה שלִנְצָרִים יוצא תמיד לאחר חנוכה.

דיברנו בשנים שעברו [עיי' שיעור מוצש"ק מקץ ה'תש"ע], כי ישנם כאלה שאמרו, שעניין הכפרה, עניין גמר החתימה, זה לא נגמר ביוה"כ. חוץ ממה שידוע לנו, שזה נגמר בהושענא רבה. אלא, זה נגמר בימי החנוכה. בדרך כלל, דבר זה ידוע, בשם ספרי חסידות. וקצת מפליא, מאיפה הם לקחו זאת? ולאחר שעיינתי בדברים, ראיתי כי יש לכך מקור גם בספרי קבלה, כגון בחמדת ימים, ובטור ברקת. הם כותבים זאת, אבל ממש 'כמראה הבזק'. דהיינו, הם לא האריכו, ולא פירטו, אלא כתבו זאת בצורה כזאת, שהדבר מובלע בין הדברים. אינני יודע. משום מה, הם לא רצו לגלות את העניין הזה. אולי ישנה איזו סיבה.

אפשר אולי להבין את הסיבה, כי אולי הם לא רצו שהאנשים יחשבו, שיש להם הרבה אפשרויות, שיש להם הרבה זמן. למרות שעברו עשי"ת, ועבר הושענא רבה, האדם יאמר, אה, יש לי זמן עד חנוכה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

משתוללים, משתכרים. הוללות. א"כ, יום ראש הנה של גויים, הוא סנגוריא על עם ישראל. כיון שבשמים, כל סניגורי עם ישראל אומרים, תראו מהו ההבדל. מה עושים הגויים בר"ה, ומה עושים היהודים בר"ה.

והנה ראש השנה שלהם, אחד בינואר, יוצא תמיד אחרי חנוכה. למשל השנה, זה יוצא בח' דחנוכה. חושבני, כי תמיד זה יוצא לאחר חנוכה. א"כ מובן, למה זהו גמר החתימה. הדבר הפלא ופלא.

בספר אהלי יעקב ופרשת שמות דף ק"כ, מובא על אחד הצדיקים, זהו בעל אוהב ישראל מאפטא, שביום ראש השנה של גויים, הוא היה אומר, יתן ה', שמהיום תהיה שנה טובה לעם ישראל. לכאורה, מה הוא רוצה? ביום ר"ה של גויים, אתה אומר שה' יתן שנה טובה ליהודים? מה הקשר? אלא, כיון שעכשיו, ביום הזה, בולט ומתגלה ההבדל שבין היהודים לבין הגויים, ממילא זאת זכות גדולה לעם ישראל, שיחתמו לטובה. אם כן, כיון שהדבר חל בחנוכה, חושבני כי יש מכך חיזוק גדול, אסמכתא גדולה למה שאומרים אותם הספרים, שגמר החתימה נמשך עד חנוכה. דהיינו, עד ר"ה של הגויים, שזה חל בד"כ אחרי חנוכה. למשל, לפני כמה שנים, זה יצא בעשירי בטבת. השנה, זה ממש בסוף חנוכה.

כך כתוב שם, הרה"ק מאפטא זי"ע היה אומר בראשית השנה של אומות העולם (ניי יאהר), יתן ה', שמהיום תחל שנה טובה לישראל. ההסבר לזה, כי בר"ה של ישראל אנחנו צועקים לה, חדש עלינו שנה טובה, מבקשים שיהיה לנו שנה טובה ומבורכת. אבל לא תמיד הצעקה מקובלת בגלל ריבוי הקטרוגים. יען שמהאומה הישראלית נדרש יותר מאשר נדרש משאר האומות. עם ישראל, בני בכורי ישראל. ואם אנחנו בכור, הבכור צריך יתר שאת ויתר עז, הקב"ה רוצה תעלה במוסר יראה קדושה יראת שמים, יתר עז, תהיה עז כנמר לעשות

בכל אופן, המעיין יראה, כי בהרבה ספרים דיברו על כך. בעל ספר נטעי גבריא ובהלכות חנוכה פרק נ"ז, אוסף רבים מהם. דיברתי על כך בשנים שעברו. אבל כעת, אני רוצה להוסיף דבר חידוש. עוד נקודה מעניינת. זהו רעיון, שהקב"ה זרק לי השבוע. ממש 'נפל' לי, כמו מציאה. זהו ממש דבר נפלא.

למשל, בעל נטעי גבריא וחנוכה, דף של"ח, מביא זאת בשם ספר זרע קודש ודף צ"ד ע"ב בזה"ל, מצינו בספרים, שהכתיבה בראש השנה, והחתימה ביום הכיפורים, וגמר דין בהושענא רבה. עם כל זה, אף שיוציאין הפתקין, וכו'. דהיינו, הרי כתוב, שבהושענא רבה מוציאין את הפתקין, עם פסק הדין של כל אחד ואחד.

אומרים על החת"ס, שכאשר הוא היה זקן, בשנה שהוא נפטר, הוא אמר, זרקו אותי מהפתקאות! הוא הרגיש כנראה, שהוא כבר מתבקש לישיבה של מעלה.

בכל אופן, על אף שיוציאים הפתקאות בהושע"ר, אין להם כוח להתקיים, עד חנוכה, אולי יתקן האדם מה שעיוות. משאירים את זה, עוד יש לו אפשרות, אולי בכל זאת. ברוב רחמיו וחסדיו יתברך. נמצא, שקדושת החג הולך ונמשך, עד חנוכה וכו'. וכ"כ בספר ליקוטי מהרי"ל, להרה"ק מהרי"ל מזאקילקאב, תלמיד בעל נועם אלימלך זי"ע, בדרוש לחנוכה וז"ל, דידוע דחנוכה, הוא הגמר החתימה של יום הכיפורים וכו'.

דבר זה, התקשר לי בס"ד, לעניין נוסף אחר. ראיתי דבר נפלא. כידוע, ראש הנה של נצרים, יוצא באחד בינואר. הדבר מוזכר בירושלמי, ועד היום הדבר כך. הירושלמי מזכיר זאת, בשם קלנדס ינובריס. כנראה, 'ינו' זהו ינואר, בלשון שלהם. אצל הנצרים, זהו ראש השנה. מה הם עושים בר"ה שלהם? תוקעים בשופר? הם אומרים תפילות? לא. הם משתגעים,

רצון אביך שבשמים, נו, אפשר להגיד שאנחנו בסדר? גם אם עושים, זה לא מספיק. אבל כשבא ר"ה של או"ה ההבדל הוא מתבלט, בר"ה אומרים היהודים לדי' הארץ ומלואה, אחות קטנה תפילותיה, כל התפילות תחנונים בוכים מתחנונים, מה עושים או"ה בר"ה השנה שלהם, מבליים את זה בהוללות, שיכורים במילוי תאוותם, מהראוי שהקבלה זהו תבטל את כל הקטרוגים, תפילתם וצעקתם של ישראל בר"ה תתקבל למצער עכשיו. זה היתה כוונתו, לכן הוא אמר תחל מעכשיו, לכן הוא היה מאחל בר"ה של הגויים שנה טובה. הדבר הפלא ופלא.

הבנת הוידוי שבפיוט "לך אלי תשוקתי" הנאמר בערב יוהכ"פ, מדוע הפייטן לא כתב זאת על סדר אל"ף בי"ת, ולמה אין אומרים אותו בעמידה.

בליל יום הכיפורים, אנחנו מתחילים את התפילות בפיוט "לך אלי תשוקתי, כך חשקי ואהבתי". באמצע הפיוט, ישנו וידוי, ואשמתי וארבתני, ובגדתי ובזיתי. וגזלתי וגנבתני, הרעותי והרשעתי. זה לפי משקל, עפ"י סדר אל"ף בי"ת.

האם מישהו שם לב, שחסרים פה כמה דברים? זאשמתי וארבתני, זה אל"ף. זבגדתי ובזיתי, בי"ת. זגזלתי וגנבתני, גימ"ל. ואח"כ הרעותי והרשעתי, שזה ה"א. אבל, חסרה דל"ת. מה קרה? לאחר מכן, ישנה האות וא"ו, הרעותי והרשעתי, זהו הוא"ו. אח"כ, היכן האות זא"ן? לאחר מכן, זכזבתני וכפרתי, הוא כבר הגיע לכא"ף. זטעיתי והטעיתי, חזר לטי"ת. ובהמשך, זלוצצתי וגם לצתי, ומרדתי ומריתי, זה למ"ד ומי"ם. זניאצתי והכעסתי, הרעותי והעויתי, חזרנו שוב לה"א. זרשעתי ושחתי, ותיעבתי ותעיתי, זהו רי"ש שיי"ן תי"ו. ומה עם קו"ף? ומה עם צד"י? טוב, היגענו לאות תי"ו, לכאורה היה צריך לגמור, הרי תי"ו זה נגמר, סוף האותיות. אבל הוא ממשיך, זסרתני מדרכיך וכו', והגדלתי עשות רשע וכו',

וכיחשתי ומעלתי, ועשקתי ורצותני. וחטאתי בראשיתי, ורשעתי באחריתי. ואשמתי בילדותי, ובגדתי בזקנותי. מה הולך פה? הדבר נראה כאן מבולבל ח"ו. זבחלתי בתורתך, ובחרתי בתורתך. מדוע הפייטן, לא הלך לפי סדר אל"ף בי"ת? הרי בדרך כלל, הוידוי הולך לפי סדר אל"ף בי"ת. 'אשמנו, בגדנו, גזלנו וכו'. חוץ מזה, שזה בלשון רבים.

האמת היא, כי כנראה שהפייטן עצמו לא כתב זאת, בשביל יום הכפורים. איננו יודעים, מיהו הפייטן שחיבר את "לך אלי תשוקתי". אין לכך שום סימן, בראשי הבתים. ישנם האומרים, שזהו רבינו האי גאון. אבל אולי הם התבלבלו. כי את הפיוט שמע קולי אשר ישמע בקולות, שאומרים מיד לאחר מכן, כתוב בספרים שזהו פיוט של רבינו האי גאון. א"כ, הם חשבו שגם את "לך אלי תשוקתי", חיבר רבינו האי גאון. ישנם כאלה האומרים, שחיברו רבי אברהם אבן עזרא, וישנם כאלה האומרים, שזהו רבי יהודה הלוי, אבל זה לא מתקבל על הדעת, כיון שבדרך כלל הם כותבים את שמם בראשי הבתים, וכאן הם לא כתבו.

מסתבר יותר שזה מאת מה"ר שלמה בן גבירול, כמ"ש בספר עולת שלמה (בדיחי). לפי עושר המליצה, ויפוי הסגנון. ומה ששמו לא נזכר, הוא כמו שלא נזכר בכתר מלכות. (והארכתני על זה בס"ד בתשובה כת"י).

ברם, לגבי השאלות שהקדמנו, המעיין יראה כי בסידורי הספרדים, הוסיפו כמה דברים, בסדר האל"ף בי"ת.

הסיבה שחשבתני על עניין זה, כיון שנודע לי כי חכם אחד בזמנינו אמר, כי לא יכול להיות שרבינו האי גאון, או רבי אברהם אבן עזרא, כתבו את הפיוט הזה. והסיבה היא, כיון שכתובה כאן מלה, אשר לא יכול להיות שהם כתבו אותה. המדובר לגבי המלה, זפגמתי. הוא טוען, כי רק המקובלים מדברים בסגנון הזה, זפגמתי. המושג זפגם, לפגום במדות

שערי יצחק – השיעור השבועי

מישהו אמר לי, אולי בכל זאת הוא לא מצא משהו מתאים באות דל"ת. אינני יודע. ראשית, אני לא צריך לתת לו עצות, מה לכתוב. אבל אמרתי לו, מה הבעיני? מה יש לנו בוידוי הרגיל, באות דל"ת, דיברנו דופי, א"כ הוא היה יכול להגיד כך, זגולתי וגנבתי, ודיברתי דבר דופי. מה, זה לא טוב? אפילו אני הקטן בעצמי, יכולתי לסגןן זאת בתוך רגע. וכי הפייטן, לא ידע מה לעשות? בקלות הוא היה יכול לעשות זאת.

א"כ כפי שאמרנו, כנראה שחכמים ספרדים בדורות האחרונים, רצו להשלים זאת עפ"י סדר אל"ף בי"ת, אבל גם הם לא השלימו זאת בצורה המליאה והמושלמת. כי מה נפשך, אם כל אות היא כפולה, כגון זגולתי וגנבתי, גימ"ל וגימ"ל, א"כ גם באות טי"ת, הם היו צריכים לעשות פעמיים, וכן את האות יו"ד. אבל הם עשו, זטעיתי ויעצתי. א"כ, הפיוט קצת פגום וחסר. מדוע כאן זה כפול, ושם זה לא כפול? הדבר לא כ"כ מתקבל על הדעת.

צריכים להבין, את שורש העניין. בכלל, למה אומרים את הפיוט הזה, בליל יום הכיפורים?

כותב על כך מהרי"ץ זיע"א [בעץ חיים דף פ' ע"ב] בזה"ל, יתחיל לך אלי וכו', לצאת ידי חובת הרמב"ן ז"ל, שסובר שצריך להתוודות אחר האכילה, כמו שכתב בספר תוספת יום הכיפורים למהרי"ח ז"ל (כדלקמן). וכן כתב הרב פרי חדש ז"ל. וזה נוסחו לפניך בס"ד. ואומרו בעוד שהקהל מתקבצים לבית הכנסת, אם יש פנאי.

נפלה כאן טעות. מחבר תוספת יוהכ"פ אינו מה"ר יעקב בן חביב, אלא מה"ר משה בן חביב.

כך הדבר אצלכם? אומרים את לך אלי, כאשר הציבור מתקבצים? ואם יש פנאי? לא. משמע, שבזמן מהרי"ץ, הפיוט הזה עדיין לא

העליונות, זאת קבלה. בכל הפיוטים שלהם, אין מלה כזאת. א"כ מסתבר, כי מישהו אחרון, הוא שחיבר זאת.

אבל השתוממתי על כך, איפה כתוב ז'פגמתי? אין בפיוט לך אלי, את המלה ז'פגמתי? לכן בדקתי ומצאתי, שהדבר כתוב בסידורי הספרדים. אך הוא לא ידע, שבסידורים שלנו, לא כתובה המלה הזאת. אם הוא היה יודע, הוא היה מבין כי אדרבה, אצלנו נמצא הנוסח המקורי. אם כן, הפייטן הוא קדמון, ובא חכם ספרדי, אינני יודע מי, והוסיף ז'פגמתי, כיון שחסרה האות פ"א.

ממילא, ירדה כל ההוכחה שלו. כי בעצם, הם רק באו להשלים. בא כנראה חכם ספרדי מאוחר, והוסיף זאת. ועיין בשיעור מוצש"ק וישלח ה'תשע"ז.

אבל, גם אחרי הכל, הוא לא השלים היטב את כל האותיות. למשל, באות סמ"ך, אצלנו אין ממש אות סמ"ך. כתוב שם, ז'וניאצתי והכעסתי. אולי זאת האות סמ"ך, אבל זה לא מתאים לשאר. לכן הם כותבים, ז'סדרתי וסדרתי. בסדר, זה יכול להיות. ז'פשעתי ופגמתי. ז'צרתתי וציערתי, הם השלימו גם את האות צד"י. ז'קיללתי וקלקלתי. טוב. אבל לגבי האות דל"ת, גם הוא לא עשה זאת. אותו חכם שבא להשלים, לא עשה עבודה שלימה. הוא דילג בכלל על האות דל"ת. ולגבי האות יו"ד, הוא ג"כ עשה משהו 'באמצע'. גבי האות טי"ת, הוא כתב ז'טעיתי ויעצתי. מה יעצת? יעצת טוב או רע? לכאורה, זה כמו שכתוב בוידוי, יעצנו רע. אבל, מה הוא יעשה? אם הוא יכתוב, ז'טעיתי ויעצתי רע, הוא יקלקל בכך את המשקל. לא ידע מה לעשות. לכן, הוא השאיר זאת כך. לא היתה לו ברירה. אבל הפייטן המקורי, הוא היה פייטן נשגב, הוא לא היה משאיר ללא פתרון. בכל אופן, לגבי האות דל"ת, גם אצלם אין את האות דל"ת. א"כ, ישנה כאן תמיהה. תעלומה.

היה כ"כ מקובל. לכן בזמן שהציבור מגיעים, תגיד לבינתיים את הפיוט הזה, לצאת ידי חובת הרמב"ן. זה לא חובה. לכן, כנראה היה להם עניין, שלא לומר וידוי מלא, כיון שזה לא ממש בגדר 'הלכה'.

מה"ר משה בן חביב, בספרו תוספת יום הכפורים [על מסכת יומא דף פ"ז ע"ב], כותב על העניין הזה. ספרים חשובים מאד הוא חיבר, 'יום תרועה' על ראש השנה, 'תוספת יום הכיפורים' על פרק עשירי דמסכת יומא, וספר 'כפות תמרים' על פרק שלישי דסוכה. בעל פני יהושע כותב, שהוא לא מאריך בחידושים על פרק לולב הגזול, בגלל שכבר יש את הספר 'כפות תמרים'. ואין לו הרבה מה להוסיף.

כדאי להביא את לשונו שם בסוכה דף כ"ט ע"ב, וזהו, אחר זה הגיע לידי ספר כפות תמרים להגאון מהר"ם חביב ז"ל המחבר ספר גט פשוט, ומצאתי שכתב ג"כ כפירוש הראשון שכתבתי בכוונת רש"י, והביא לשון מהר"א מזרחי, ע"ש שהאריך בזה. ולפי שראיתי שהחיבור הנזכר מלא וגדוש בסוגיות הש"ס בזה הפרק, והרחיב הביאור בפירש"י והתוספות ושיטת הפוסקים ומפרשים לערך חמשים דפים, לכן אינו בדין שיניף המקצר על המאריך, לכן קיצרתי, כי אם במקומות מיוחדים אשר יצאתי לידון בדבר החדש, באיזה סוגיות הצריכים ביאור, כאשר יורוני מן השמים. ע"כ. [וע"ע לקמן בשיעור מוצש"ק וישלח ה'תשע"ז].

בכל אופן, הוא כותב שם כך, ת"ר מצות וידוי ערב יום הכיפורים עם חשיכה, פרש"י לאחר אכילה משקיבל עליו יום הכיפורים ע"כ. והדבר ברור, דרש"י בא לאפוקי פירוש הרמב"ן, שכתב הר"ן בשמו. ומרן הבית יוסף סימן תר"ז כתב, והעולם לא נהגו כהרמב"ן.

ישנה כאן מחלוקת בין הראשונים. כנראה הדבר תלוי, בגירסאות ובפירושים, כיצד להסביר את דברי הגמ'. לכו"ע מוסכם,

שבמנחה של ערב יוהכ"פ, לפני סעודה המפסקת, צריך לומר וידוי. אמנם, עדיין לא נכנס יוהכ"פ, אבל צריך לומר וידוי בערב יוהכ"פ, 'שמא יארע דבר קלקלה בסעודה'. הרי עכשיו ישנה סעודה גדולה, בערב יוהכ"פ, א"כ חששו שמא האדם ישתכר, או יארע דבר קלקלה בסעודה. הרמב"ם ועוד מפרשים אומרים, שמא יחנק בסעודה. לכן, קבעו לומר וידוי. שלא יבוא יוהכ"פ, ועדיין לא אמרת וידוי. אולי ח"ו הוא ייחנק בסעודה, לכל הפחות הוא אמר וידוי לפני שהוא מת.

אבל הרמב"ן אומר, כי ישנה חובת וידוי, גם אחרי האכילה. לגבי יום הכיפורים בעצמו, בודאי שישנה חובה להתוודות, בערבית ובשחרית וכו'. על כך אין ספק. זהו יום הכפורים. אבל ישנו עניין נוסף מדרבנן, להתוודות לפני שנכנס יום הכיפורים.

מדויק בעל כפות תמרים, מכך שרש"י כותב 'משנכנס יום הכיפורים, שזה לא כמו הרמב"ן. רש"י כתב זאת במפורש, בכדי שלא תחשוב כמו הרמב"ן. רש"י בא, להוציא מהדעה הזו.

למעשה, מרן הבית יוסף, הביא את כל השיטות. והוא מביא, שכך הרמב"ן סובר. האמת היא, שהרמב"ן הביא ראיה גדולה לדבריו, מן התוספתא. ישנה תוספתא, האומרת כפי שהוא כותב, שישנו וידוי לאחר האכילה, חוץ מן הוידוי של תפילת ערבית. בתוספתא רואים זאת במפורש. אבל כנראה, כיון שהתוספתא הזאת אינה מובאת בגמ', וכל הראשונים לא הביאו אותה, אולי הם סברו, שהתוספתא היא משובשת, או שאי אפשר לסמוך עליה, לכן הם לא הזכירו זאת. עכ"פ מסיים הב"י, כי העולם לא נהגו כהרמב"ן. דהיינו, לא אומרים אז וידוי. בתפילת ערבית עצמה, יש וידוי, אבל לא לפני כן.

כותב על כך מהר"י בן חביב, אמנם פה ירושלם תוב"ב, נוהגים שקודם שיתפללו ערבית,

שאלה מהקהל: אבל לא מספיקים לומר זאת מבעוד יום.

תשובת מרן שליט"א: אתה טוען, כי מה נפשך. הם לא יצאו, גם ידי חובת הרמב"ן. אין הכי נמי. צריך לומר זאת, כמה שיותר מוקדם. אולי הם סומכים על כך, שלפי שיטות מסוימות, זה עדיין לפני השקיעה. אני כבר לא מדבר, על זמן ר"ת, איך לחשב את השקיעה. אבל אולי בגלל כך מהרי"ץ כותב, 'בעוד שהקהל מתקבצים'. כנראה הם היו אומרים זאת מוקדם, כאשר הקהל עדיין לא הגיע, ובמשך הדורות איחרו זאת יותר ויותר. אבל אה"נ, בספרים כך כתוב, להקדים לומר את הוידוי. ואם רואים שכבר מאוחר, תגיד זאת לבד, תתוודה לבד, אפילו לא בציבור. כך כותב היעב"ץ, בספר מטה אפרים. בכדי לצאת ידי חובת הרמב"ן.

אבל כנראה, שלא רצו להנהיג לעמוד, בכדי להראות שזאת לא חובה. דהיינו, נכון שהרמב"ן אומר כך, אבל אעפ"כ אל תחשוב שוידוי זה הוא חובה. והראיה, מכך שמהרי"ץ זיע"א אומר, 'בעוד שהקהל מתקבצים', 'אם יש פנאי'. רואים, שהוא עושה זאת, לא בתורת חובה בכלל. זאת אינה חובה. לכן, לא רצו להנהיג לומר זאת בעמידה, כי אז היה נראה שאנו סוברים כי ישנה חובה בכך. הם רצו לעשות היכר, שזה לא חובה, אלא רק חומרא. אנחנו רק מחמירים, כמו הרמב"ן. אבל מצד הדין, זה כמו שפסק הב"י, כי לא נוהגים כהרמב"ן. כנראה בזמן הב"י, עדיין בכלל לא היו אומרים את הפיוט הזה. לכן עשו כך. למרות שבעצם, אי אפשר להגיד, שיש בכך קפידא, שלא לעמוד.

אולי צריכים להוסיף כאן, עוד פרט. עצם החובה לעמוד בשעת הוידוי, גם זה לא דבר מוסכם. להלכה למעשה, נוהגים לעמוד בוידוי. זהו דבר ברור. דהיינו, כאשר אומרים וידוי, 'אשמנו בגדנו וכו', וק"ו בעיקר הוידוי, במלים 'אבל חטאנו אנחנו ואבותינו', בודאי שישנה חובה לעמוד. יש לכך מקור בדברי הגמ'

אומרים כל הקהל בקשת 'לך אלי תשוקתי', שיש בה וידוי, לצאת ידי חובת הרמב"ן. גם הפרי חדש כותב כך, וכמדומה הוא היה לפניו קצת. שנוהגים לומר את הפיוט הזה, כיון שיש בו וידוי.

מחבר הפיוט, כנראה לא התכווין לכך. והראיה, שבכל הפיוט, הוא בכלל לא מזכיר את יום הכפורים. אולי זאת אינה כ"כ ראייה. אבל לקראת סוף הפיוט, רואים שהוא מדבר על הפטירה, אסוף נא את עונותי, בחסדך יום אסיפתי. ויום לכתני לפניך, רצה נא את הליכתי. ותשלח מלאכי החן, ויצאו נא לעומתי. הוא מדבר, שהאדם מת, ובאים לקראתו מלאכים. ושלוש בואך יאמרו וכו'. יביאוני לגן עדנך וכו'. כמו שאנו אומרים ב'צור ממעונו', אחרי סתימת הגולל, מלאכי החסד וכו' יצאו לקראתו ויאמרו לו, בא צדקתו, שלום בואך וכו'.

בעל מחזור אהלי יעקב (זהו סידור חשוב לימים נוראים, ממש פירוש נפלא), הוא כותב ובדף ט"ז ע"ב על זאת כך, מקומו העצמי שנתייחד בעצם וראשונה, הנה אין בו מענייני יום הכיפורים. ומשטחיותו נראה, שנתייחד להיות השתפכות הנפש ווידוי לשכיב מרע. זה מיועד, כנראה שהפייטן חיבר אותו, לצורך אדם שהוא ח"ץ חולה, במצב קשה, א"כ הוא מתפלל. הרי כתוב, שאם האדם חולה, נוטה למות רח"ל, שיגיד וידוי. והוא בקשה. וכן נרשם במחזורים הנ"ל. אבל, חכמים מסויימים קבעו, לומר זאת בליל יום הכיפורים, כיון שזהו פיוט מאד מעורר ומרגש, וגם יש בו את הוידוי.

אומר הפרי חדש, אם הדבר כן, כיון שאומרים זאת בכדי לצאת ידי חובת הרמב"ן, הסובר שצריך לומר וידוי לפני כניסת יום הכפורים, אחרי הסעודה, אם כן צריך לעמוד יעו"ש.

אבל אנחנו לא ראינו, מי שעומד בפיוט 'לך אלי תשוקתי'. גם הספרדים לא עומדים אז. אולם, אם זהו וידוי, היו צריכים לעמוד.

במסכת יומא, לגבי המעשה של שמואל. אבל הרמב"ם, לא פוסק זאת להלכה. הרמב"ם לא מביא את העניין הזה, לעמוד בוידוי. הוא לא מזכיר כלל זאת. והמפרשים מתפלאים, למה הרמב"ם לא מביא את זה? הרי זאת גמרא מפורשת? מי שיראה בשע"ה הלכות יוהכ"פ, תירצנו בס"ד את הרמב"ם, והסברנו שהרמב"ם סובר שאין ראיה מדברי הגמ'. א"כ, לפי דעת הרמב"ם, אין חובה לעמוד בוידוי. ממילא, גם בנ"ד, צירפו את דעת הרמב"ם.

יוצא, כי יש כאן שני דברים. ראשית, לפי הרמב"ם, אין בכלל חובה לעמוד, בכל וידוי. דבר שני, בנדון דידן, כיון שזה רק לפי שיטת הרמב"ן. הלכך עשו היכר, שלא לעמוד, בכדי שהדבר לא ייקבע בתורת חובה, אלא בתורת חומרא.

ישנו דבר דומה לכך, אשר כותב מהריק"ש, לגבי אמירת הלל ביחיד. הרי הרמב"ם כותב [בפ"ג מהלכות חנוכה הלכה ז', שהאדם לא יקרא הלל ביחידות. אומר מהריק"ש, כי מי שאיחר לביהכ"נ, ואומר את ההלל, שלא יאמר זאת בעמידה, בכדי שלא יעבור בפומבי על דעת הרמב"ם, אלא שיאמר זאת מיושב.

א"כ לכאורה נראה, כי כיון שבעצם אין חובת וידוי, לכן צריך לומר זאת בישיבה בדוקא.

ברם, אינני חושב, כי תיקנו לומר זאת דוקא בישיבה. אמנם, אי אפשר לעמוד, כאשר כל הציבור יושב. אם האדם יעמוד, הוא יפרוש מן הציבור. אבל שם המדובר, לגבי אדם שהוא ביחידות. כל הציבור יושב, כי הם כבר גמרו את התפילה. נניח שהם כבר נמצאים בשיר של יום, או בפיתום הקטורת, והוא איחר לבית הכנסת, וכעת הוא אומר את ההלל. א"כ, למה אתה עומד? הרי אתה עובר בפומבי על דעת הרמב"ם, הסובר שהיחיד לא יקרא בכלל. משמע מלשון הרמב"ם, שהיחיד לא יקרא, זה לא שהוא אינו צריך לקרוא, אלא שאסור לו

לקרוא. וכתוב עוד, שאם התחיל, גומר. א"כ, שם ישנו עניין, שלא לעמוד. אבל בנ"ד, גם לדעת כל הראשונים הסוברים, שאין וידוי בכניסת יום הכפורים, הרי הם לא אמרו שאסור להתוודות, אלא שלא צריך. אבל אם הוא רוצה להתוודות, כדעת הרמב"ן, בודאי שהוא לא עושה בכך שום עבירה. זה לא שיש קפידיא, שלא להגיד וידוי, אלא שלא צריך להגיד וידוי. אבל אם תגיד וידוי, אדרבה, תתודה כל היום. מי יאמר לך מה תעשה ומה תפעל. א"כ, זה לא שהדבר בהקפדה, אלא שזהו בתורת סימן. אבל לגבי הלל, ישנו עניין, עפ"י דעת הרמב"ם, שתאמר זאת דוקא מיושב. ובכל האמור לעיל ולקמן, הארכתי בס"ד בתשובה שעדיין לא נדפסה.

למעשה, אנחנו לא נוהגים בזה כדעת הרמב"ם. אלא, נוהגים לומר הלל, גם ביחידות. כמ"ש בס"ד בשע"ה הל' ראש חודש.

צריך לדעת זאת. כיצד אנחנו יודעים את הדבר? וכן לגבי כל הדברים, הנוגעים לתפילת היחיד? כיון שבארץ תימן, ישנם מקומות, שהדבר היה מצוי אצלם, כי מאיזו סיבה, כגון במקומות קטנים, שהיו לפעמים מתפללים ביחידות. כגון, במשפחה. כפי שידוע לגבי קדושה, שאומרים 'קדושת י"י צבאות', כאשר מתפללים ביחידות. ה"ה לגבי הלל, אומרים שנהגו לומר הלל, אפילו ביחיד. הסברנו רק את הנוגע לענייננו. [וע"ע שע"ה הל' תפילת היחיד הערה מ"ו ד"ה הואיל].

שאלה מהקהל: לעמוד בכל לך אלי תשוקתי, או רק בוידוי, דהיינו במלים זאשמתי ובגדתי וכו'?

תשובת מרן שליט"א: לפי מי שסובר לעמוד, המדובר רק על הוידוי.

ממילא חושבני, כי גם מחבר הפיוט בעצמו, לא רצה לעשות זאת וידוי ממש, לכן הוא דילג על כמה אותיות. הוא רצה לעשות היכר, שאינו עושה זאת ממש וידוי, לכן הוא לא עשה את

שערי יצחק – השיעור השבועי

עולם. רבי שלמה בן גבירול, היה אחד מגדולי ישראל.

ישנו ממש דבר מפליא. הרשב"ץ, מהר"ר שלמה בן צמח, הוא מפורסם, בעל יבין שמועה ושו"ת הרשב"ץ, כתב עליו קצת דברים קשים, מלים חריפות. הוא כתב עליו, שהמחבר לא היה רב בקי בתלמוד. הפלא ופלא.

הרוגאטשוב, הוא מהר"ר יוסף רוזין, שהיה גאון עצום, כתב בגיליון על המלים האלה בזה"ל, 'מלכותא בלא תגא'... בגמ' במסכת סנהדרין [דף ק"ה ע"א] כתוב, חוצפא, מלכותא בלא תגא. דהיינו, לכתוב דבר כזה, על המשורר הנפלא והנשגב הזה? [עיין זוהר הרקיע, ירושלם ה'תשל"ו, דף ס"א].

נמצא דבר הנראה תמוה, ב'כתר מלכות'. וישנם כאלה אשר חשבו, כי זאת כפירה. כתוב שם כך, מי יגיע לרוממותך, בהקיפך על גלגל שבתאי, גלגל שמיני במסבתו. והוא סובל שתיים עשרה מזלות, על קו חשב אפודתו. וכל כוכבי שחק העליונים, יצוקים ביצוקתו. וכל כוכב מהם, יקיף הגלגל בששה ושלושים אלף שנים, מרוב גבהותו. וגוף כל כוכב מהם, מאה ושבעים פעם כגוף הארץ, וזאת תכלית גדולתו. לפני כן הוא כותב, תשמעו איזה מלים, 'מי ימלל גבורותיך, 'מי יכיל אותותיך, 'מי ידע פליאותיך, 'מי יביע נוראותיך, 'מי ישוחח גדולתך, לאחר מכן הוא מגיע לפיסקא, 'מי יגיע לרוממותך, ריבוננו של עולם. בהקיפך על גלגל שבתאי שהוא גלגל שמיני, ישנו כוכב של שתיים עשרה מזלות, כל כוכב מ"ב המזלות, מקיף את הגלגל ששה ושלושים אלף שנים, מרוב גבהותו. דהיינו, הוא כ"כ גבוה, שבכדי להקיף את הגלגל, לוקח לו שלושים ושש אלף שנים.

לכאורה, הרי כתוב בגמ' בראש השנה [דף ל"א ע"א], אמר רב קטינא, שיתא אלפי שני הוה עלמא, וחד חרוב. א"כ, רחמנא ליצלן.

כל האל"ף ב"ת, הוא קפץ חלק מהם. וגם לאחר שגמר את האות תי"ו, המשיך וחזר לאות אל"ף. הוא רצה שלא תחשוב שזהו ממש וידוי, כמו הוידוי הרגיל, לכן הוא עשה שינויים בולטים, בכדי שזה יהיה היכר.

כפי שאתם יודעים, בדרך כלל הוידוי הוא, לפי סדר אל"ף ב"ת. ישנה שאלה, למה הדבר כך? אמנם ישנו רמז בפסוק, וְהִתְנַדְּוּ אֶת עֹנֵם וַיִּקְרָא כ"ו, מ'. והתוודו א"ת, מאל"ף ועד תי"ו. אבל לכאורה, למה עושים מאל"ף ועד תי"ו? למה כתוב אשמנו בגדנו וכו', עד תיעבנו תעתענו. למה קבעו זאת, לפי סדר אל"ף ב"ת? מה המקור לכך? ישנם כמה תירוצים, על השאלה הזאת.

ישנו תירוץ אחד, בדרך בדיחותא. אומרים, כי אם לא היו עושים מאל"ף ועד תי"ו, היכן נעצור? לא היינו גומרים. אם נתחיל לומר את כל העבירות, איפה נסיים? לכן, עשו מאל"ף ועד תי"ו, בכדי שיהיה סטופ, כאן זה נגמר. 'כי עוונותינו רבו מלמנות, וחטאתינו עצמו מלספור'. כמדומני, כך מובא בספר פאר מרדכי [דף קפ"ד].

שאלה מהקהל: לפי התירוץ דלעיל, הפיוט הזה ניתקן בדוקא לערב יוהכ"פ, בגלל הוידוי. תשובת מרן שליט"א: יפה. יתכן צד כזה, שהוא קבע בדוקא לערב כיפור, והוא בעצמו התכווין לצאת ידי חובת הרמב"ן, אבל מאידך הוא עשה משהו באמצע, בכדי שלא יראה שהדבר ממש חובה. אפשר לומר כך.

יבאר שאין כפירה ח"ו בפיסקת "מי יגיע לרוממותך" שבפיוט כתר מלכות הנאמר ביוהכ"פ.

כעת נמשיך בס"ד הלאה, לגבי 'כתר מלכות', שחיבר רבינו שלמה אבן גבירול.

איננו יודעים, את מדרגת הראשונים, הפייטנים הקדמונים. אבל צריכים לדעת, שהם היו גדולי

עד כדי כך, שישנם כאלה שכתבו, כי יש לדלג על הפיסקא הזאת, כיון שזאת כפירה.

במחזור אהלי יעקב [שם דף ס"ו], הביא את דעות הקדמונים, בעניין זה. ראשית הוא אומר, כי הדעה הזאת אינה מוסכמת. ישנם כאלה שאמרו, כי זה עשרים וחמש אלף שנים. הרמב"ם כותב כך, בהלכות יסודי התורה, שזה עשרים וחמש אלף שנים. מה, גם זאת כפירה רח"ל?

אולי לגבי הרמב"ם, זאת לא כ"כ קושיא, כי הרמב"ם סובר [במו"נ חלק ב' פרק כ"ז], שהעולם שלנו לא יחרב. שבעת אלפים שנה, זהו העולם, אבל הרמב"ם סובר, כי לעולם אין סוף. כך הרמב"ם אוחז. אינני יודע, איך יסביר את הפסוק, **פִּי שָׁמַיִם כָּעֶשֶׂן נִמְלָחוּ, וְהָאָרֶץ כַּבָּגַד תִּבְלָה** [וישעיהו נ"א, ו']. כבר הרמב"ן, חולק על הרמב"ם. הרמב"ן אומר, אני לא מאמין אלא רק לדברי רבותינו ז"ל. הוא כותב על הרמב"ם, שהדבר אינו נכון. לא ניכנס כעת, לכל השאלות האלה. זה פילוסופיה.

בכל אופן, הרמב"ם כתב, שזה עשרים וחמש אלף שנים. כך הוא אוחז. לפי הידיעות שלהם אז, הם חשבו כך, והרמב"ם חשב שזה לא נגד התורה, אזי הוא נשאר בדעה הזאת.

ממשיך מחזור אהלי יעקב ומביא, כי רבי אברהם אבן עזרא כתב, שזה פחות מ-24 אלף. ורס"ג כתב, 36 אלף. ועוד יש שהביאו פסוק, **הַלִּיכֹת עוֹלָם לֹא** [חבקוק ג', ו'], ל"ו בגימטריא 36 אלף. הרי אפילו מצאו אסמכתא לכך. ויש כאלה שאמרו, מספר אחר, לא להאמין, 332 אלף שנים. חושבני, כי זה כבר בודאי כפירה. אבל אולי אלו גויים, אשר אמרו כך. אינני יודע מי זה.

שאלה מהקהל: מה זה משנה, 36 אלף, או 332?
תשובת מרן שליט"א: עוד מעט תבין.

ובסוף הוא אומר, ותוכני זמנינו, כיחשו בהם ובחשבונותיהם, ושחקו על משבתיהם. אתם בכלל לא יודעים על מה שאתם מדברים, הכל זה שטיות וטעויות. כי במשך הזמן, העניין הזה של חכמת הכוכבים, השתכלל מאד, ע"י תצפיות, וכל מיני כלים. כל חכמת האסטרונומיה, השתכללה מאד, ויכלו לראות היטב את הדברים. לכן אמרו, כי כל מה שאמר אריסטו, הכל שטויות, דברים בטלים. הם אינם יודעים מאומה. בכל אופן, הם אמרו כפי מה שהם חשבו.

בספר חומש תורה מאירה [פרשת נח דף רס"ו] כתוב לגבי הפסוק, **וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת** [וקהלת א', ד'], כי אל תבין, שהכוונה 'לעולם עומדת', שהיא עומדת לעולם. אלא, כמו הפסוק **זְעַבְדוּ לְעוֹלָם**, דהיינו הרבה זמן, כפי שאומרים חז"ל, 'עולמו של יובל'. וז"ל, מה סבורים בני נח? שבריתן כרותה עומדת לעד? אלא כל זמן שהשמים והארץ קיימים, בריתו קיימת. ולכשיבוא אותו יום שכתוב בו כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה, אז יופר הדבר הזה, יעו"ש.

בספר יש בורא עולם [דף ט"ז] כתוב, שצריך לדלג בכתר מלכות האומרים אותה ביוה"כ על הנוסח **זֶכֶר כּוֹכַב מֵהֶם יִקְיָה הַגִּלְגַל בְּשֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף שָׁנִים מְרֹב גְּבוּהוֹתוֹ**, לפי שאם דברים כפשטן, ה"ז ח"ו נגד האמונה. ובודאי לא יעלה על הדעת שכיוון לכך חלילה, אלא בודאי כיוון על מהירותו בעתיד מיום שנברא וכו'. עלול כי האנשים יבינו את הדברים כפישוטם, אבל המחבר עצמו, רשב"ג, לא התכווין לכך. לכן, צריך לדלג על כך, בכדי שלא תהיה טעות.

במחזור איש מצליח [דף 295], רוצה לתרץ זאת. לדבריו, זאת אינה סתירה. מה הבעיא? שכתוב שהעולם הוא רק ששת אלפים שנים, ואח"כ הוא יחרב, וכיצד כאן כתוב 36 אלף שנים? התשובה לכך, פשוטה מאד. זה לא שבפועל

שערי יצחק – השיעור השבועי

מתכווין, כי כל מערכות השמים, כ"כ שונות האחת מחברתה, שאפילו רבבות אלפי שנה, הם לא משתווים. תמיד, לכל אחד, יהיו מהלכים אחרים. לכאורה, מה הפירוש, רבבות אלפי שנה? זאת גם כפירה רח"ל? נדחקים שם, כיצד לתרץ זאת.

לפענ"ד, אין כאן שום דוחק, והכל יפה ומצויין. הדבר פשוט מאד. ישנו דבר ידוע, זה לא קשור לפילסופיה, או להרמב"ם, ידוע שהמקובלים הקדמונים אומרים, שהעולם הוא מתקיים חמישים אלף שנה, ואנחנו בשמיטה השנייה, וישנם כאלה האומרים בשמיטה השביעית. דהיינו, שבעת אלפים שנה, זה כל העולם. אבל העולם הזה, הוא שבע פעמים. שבעת אלפים, ועוד שבעת אלפים, עד מ"ט אלף שנים, ולאחר מכן יש את היובל הגדול. הרבה מקובלים קדמונים, אומרים כך. גם רבינו בחיי, כותב כך במפורש, בפרשת בהעלותך.

קעת מובן, מדוע אמרתי מקודם, כי מי שאמר שזה 332 אלף, זאת בודאי כפירה, כי בודאי שזה לא בא בחשבון.

מי שיעיין יראה, כי אספתי את הדברים האלה, בספרי בארות יצחק על פסקי מהרי"ץ [סוכה ולולב חלק ד' דף של"ה]. מובא שם כך, וז"ל הרדב"ז בספר טעמי מצוות שלהי מצוה קי"ח, לדעת ספר קנה אנו בשמיטה שנייה. הוא שמיטת הפחד. וראיתי מי שכתב שאנו בשמיטה האחרונה, שהיא שמיטת המלכות. וברוך יודע האמת. דהיינו, הרי ישנן שבע ספירות. הראשונה זה חסד, אח"כ פחד שזה גבורה, ואח"כ תפארת. חג"ת נה"ם. ישנם כאלה האומרים, שאנחנו בשמיטה השנייה. וישנם כאלה האומרים, שאנחנו בשמיטה השביעית.

א"כ מובן, מה אומר רבי שלמה אבן גבירול, 36 אלף שנים. זה בסדר, זה מצויין. כך זה במציאות. אדרבה, כך אמרו המקובלים הראשונים.

הם 36 אלף שנים, אלא זאת רק מדידה של חשבון. זהו כפי שרוצים להגיד לך, כי אם תרצה לחשב, כמה זמן תלך נמלה מהנגב ועד הצפון, יקח לה עשר שנים. אבל הנמלה חיה, רק חצי שנה. אלא הכוונה היא, כי אילו הנמלה היתה חיה, היא היתה הולכת את זה במשך עשר שנים. אני לא בא ואומר לך, כי בפועל הנמלה הולכת מדרום א"י ועד צפון א"י במשך עשר שנים, אלא רק בכדי לסבר את האוזן, הוא אומר לך כך. [והראוני שהרחיב על כך בגליון בית נאמן, שנה זו, בדף 3].

תשובה זו שמעתי גם מפי אחד מידידנו כאן בביהמ"ד, שאמר כך מדנפשיה.

אבל לענ"ד זהו תירוץ דחוק, כי פשטות המלים אינה כך. כתוב, 'מקיף 36 אלף שנים', לא כתוב 'שהוא יכול להקיף'. זה לא פשטות המלים. אבל זהו התירוץ שלו.

והוא מביא דבר נוסף, שכותב הרז"ה, זהו רבינו זרחיה הלוי, בעל ספר המאור הקטון, בשיטה מקובצת על מסכת בבא מציעא [דף צ"ח ע"א], עוד קפצתי ונשבעתי וכו'. ישנו שם ויכוח גדול ומפליא, בין הרז"ה לבין הראב"ד, בסוגיא שם בגמרא. הראב"ד מפרש את הגמ' באיזו צורה, והרז"ה מתפלפל איתו, ואומר כי הפירוש אינו כך. זה כמו שתגיד לי, שישנה סתירה בין הפסוקים. פעם אחת כתוב, וְאֵין כָּל חֶדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם [קהלת א', ט'], ופעם אחת כתוב, כִּי בְּאֶשׁ הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה [ישעיהו ס"ו, כ"ב]. וכי זאת סתירה? ישנה כאן כוונה, דהיינו, אל תתפוס את המלים לפי משמעותם, אלא תבין את עומק הכוונה.

ותוך כדי הדברים, הוא כותב בזה"ל, אין מערכת מן המערכות העליונות, שיבוא לאחריתו ברבבות אלפי שנה. אלו כל המילים שלו. הוא הכניס זאת, בתוך דבריו. הוא אומר, כי 'החכם אמר', (אינני יודע מי זה אותו החכם), כי אין מערכת מן המערכות העליונות, שיבוא לאחריתו ברבבות אלפי שנה. כנראה הוא

ומובא בהמשך את מה שהרדב"ז אומר, כי בשמיטה זו הקשה, השחית כל בשר את דרכו על הארץ, וחזרו האריות טורפים ומשחיתים, אשר לא ניתן בטבעם בתחילת בריאתם. בתחילת הבריאה, זה לא היה כך. בשמיטה הקודמת, האריות לא היו אמורים לטרוף. והעונש גרם זה, להפך מדת רחמים למדת הדין, לפי רוע מעשה העולם. אנחנו עכשיו בשמיטת הגבורה, לכן העולם כ"כ רע וגרוע בזמננו. אבל בשמיטת החסד, זה לא היה כך וכו'. וישנם שם בבארות יצחק עוד הרבה פרטים, למה יש שי"ן של שלוש ראשים, ושי"ן של ארבע ראשים, הדבר תלוי, כי בשמיטת הפחד חסר אחד וכו', אלו ממש דברים מפליאים. אפילו הרמ"ק כתב, שהוא מפחד לדבר על השער הזה, אני מפחד לעלות בו, כי זה נוגע בשורשי אמונה.

בכל אופן, כך יוצא בסה"כ מכללות הדברים, מבלי שניכנס לפרטי הפרטים, כי יש דעות שהעולם חוזר שבעת אלפים שנה, וחוזר שוב ושוב. ממילא, מיושב בפשטות, מה שהם אמרו. לגופו של עניין, רבינו האר"י אומר, כי זאת טעות. אין דבר כזה. בשער מאמרי רשב"י, הוא אומר כך, טעות אחד נפל בפי קצת המקובלים, כמו ספר קנה וספר בעל התמונה, האומרים כי שבע שמיטות יהיו בעולם, וכל שבעת אלפים שנה הם שמיטה אחת וכו', האריכו בדברים אשר לא כן וכו'. הוא מסביר, מה היא הטעות. כי הם קיבלו מרביתם הקדמונים ז"ל, כי השבע ספירות האלו וכו', אשר הם סוד ז' אלפי שני דהוי עלמא, הנה הם נאצלו אחר הז' מלכים הראשונים הנק' מלכי אדום, ומזה טעו לומר דא"כ נמצא כי גם בז' המלכים הראשונים היה בהם המשך ז' אלפים שנה וכו', א"כ כך יתגלגל העולם עד תשלום ז' שמיטות. הם שמעו מרבותיהם דברים, והם הסבירו אותם בצורה לא נכונה. האר"י אומר, כי זאת טעות, מה שהם אומרים. הוא כותב במפורש בסוף דבריו, ואין הדבר כן. אמנם הז' מלכים דאדום לא נמשכו רק יום שבת אחד בלבד, ותכף בשבוע השנית נאצלו ז' ספירות אחרונות הנז' שהיו

מתקנות וכו'. דהיינו, המהלך לא היה פעמיים. אלא, המהלך היה בששת ימי בראשית, ובשבוע השני נאצל שבע ספירות אחרונות, והעולם נמשך שבעת אלפים שנה, אין עוד. זהו. שבעת אלפים שנה, ואין יותר. כך אומר האר"י.

בעל ספר נפש אליהו, הרה"ג המקובל ישראל אליהו וינטרוב, מוסיף לבאר [בדף י"ב] כך, שיטה זו היתה מתלמידי הגאונים עד דורו של הבית יוסף שהם קבלו מרבותיהם, שהיה עולם לפני עולמנו, ונקרא שמיטה ראשונה, והיום הוא מהדורה תנינא, ונקרא שמיטה שנייה. והבינו מדעתם, דהיות ואחר ז' שמיטות מגיע יובל, היינו שיש גלגל של ז', עד שמגיע אל התכלית. כן העולם, שהוא שש אלפי שנים וחד חרוב, יתגלגל עוד ה' שמיטות, עד מושג היובל שלו. ומהלך ז' השמיטות, הוא כמהלך ז' המדות. א"כ ראשונה היתה שמיטת החסד, והיה עולם של חסד בלי רע וכו', ושמיטה שניה היא שמיטת הפחד, ובה מדת הדין, ולכן יש בה קלקולים מיתות וחרבנות. אמנם כבר קבע האריז"ל שער מארשב"י דף מ"ד, שזה היה שבשתי. אלא עומק דברי הגאונים הוא פי בדברי חז"ל, דעלה במחשבה לברוא במדת הדין וכו', דהיינו שהיה בשרשים היקף שלם של מדת הדין, ואח"כ היקף שלם של מדת הרחמים, והם ב' מהדורות של העולם. ומה שאמרו שמיטות, פי שכל אחד הוא היקף שלם. הוא אומר, כי אז בזמנם, הם לא יכלו לגלות להם. ולא הותר להם לגלות לתלמידיהם את המובן הברור באותם ב' היקפים הנ"ל, כיון שכלל ישראל היו אז בגלות, שלא היה בנין אדם כו' כנ"ל.

זהו ההסבר, למה יצתה הטעות הזאת. מדוע הם הבינו כך. ולכן הקדמונים, מהאריז"ל ואילך, היו מכנים את כל ההשגות ברזי תורה שהיה בדורות קדמונים 'עולם התוהו', דהיינו שכך היה נראה הרזי תורה במצב שבישראל לא היה בנין הצורת אדם, שהוא מצב של תוהו. דהרי ישראל ואורייתא חד. שגם ההבנה בתורה,

שערי יצחק – השיעור השבועי

הערבה? הרי האר"י אומר, שאסור לעשות זאת? הרי לדעת האר"י, אסור להקיף עם הערבה. וכתוב, כי מי שמקיף עם הערבה, הוא עם הארץ.

אין צורך שתיבהלו מכך. אבל אותו אברך, ממש נבהל ונרעש, נרתע לאחוריו.

אכן, זהו דבר ידוע. מי שירצה, יראה זאת ישר בספר כף החיים [סי' תרס"ד ס"ק ל"ב], כתוב שם בזה"ל, בספר פרי עין חיים שם [פ"ו] כתב, והיזהר שלא תחברם כלל עם הלולב, ולא תיטלם כלל בידך, רק אחר שיאמרו 'תתקבל', אז קחם בידך. והעניין, כי עד שישלמו כל בחי' החסדים, אין ראוי לעורר הגבורות. כי בזו' הקפות של יום זה, הם נכנסים ה"ח, ואין ראוי לעורר הגבורות יעו"ש. וכ"כ בשער הכוונות ודף ק"ח ע"א, דאחר שאמרו קדיש תתקבל של אחר סדר ז' ההקפות, קח ה' בדים של ערבה, כשרות כמו אותם שבלולב. ולא תיקחם קודם עם הלולב, כמנהג קצת עמי הארצות, כי אין ראוי לעורר הגבורות והדינים בזמן כניסת החסדים וכו'. ומשמע מזה, וממ"ש באות הקודם, דמי שאין לו לולב, אין להקיף בערבה. דההקפות הם להמשיך בחינת מקיפין של חסדים על ידי לולב ומינוי, והערבה היא בחינת גבורות, ואין לה מקום רק אחר ההקפות של לולב וע"י חבטה.

מה אפשר לענות לאברך הזה?

אמרתי לו, שלא יתרגש מכך. לא צריך להתפעל ולהתרגש. זה מה שהיה צריך לומר לו. ישנם הרבה פעמים, שרואים את גדולי ישראל, שהם מתווכחים האחד עם השני, ואומרים דברים קשים. למשל, לגבי מנהג הכפרות, שעושים בערב יוה"כ"פ. הרי דוקא האר"י, החזיק מהמנהג הזה. אבל בספר שלחן ערוך, כתוב שיש בזה משום דרכי האמורי. ובדפוס הראשון, כתובה עוד תוספת בכותרת הסימן כך, מנהג הכפרות שעושים בערב יום כיפור, הוא מנהג של שטות. דהיינו, ישנם

היתה כל דבר לעצמו, פסקי פסקי כנ"ל. דהיינו, הם הבינו נקודה, ועוד נקודה, אבל הם לא יכלו להבין את הדברים, בצורה המושלמת. ממילא, יצא טעיות. כי הם הבינו, כל מהלך בפני עצמו. זה כך, וזה כך, וזה כך. אבל את הסה"כ הכללי, הם לא קישרו. ובלשון של חכמי האמת נקרא 'עולם הנקודים', פי' נקודה לעצמה, שאין לה קשר עם מהלך אחר. ומהלך דרושי הנעשה אדם שנתגלו אחר שהתחיל הצורת אדם בישראל נקרא ברודים, פי' מעורב מכמה גוונים, והוא מראה כללי בהשגחתו יתברך.

לכן זה נקרא, עולם התוהו. וזה עולם הנקודים, שפירושו נקודה ועוד נקודה. אבל ברודים, זה מעורב, זהו הכלליות. אם הם היו מבינים את הכלליות, הם היו יודעים, שההבנה שלהם לא היתה נכונה. כך פחות או יותר.

מה שמפליא הוא, שהגר"א סובר, כי הדבר אכן נכון. כידוע, לגבי הרבה דברים, כמה שהגר"א החזיק מרבינו האר"י, בכל זאת ישנם דברים שלא היו נראים לו. הוא גם חולק עליו, להלכה ולמעשה. לא ניכנס כעת, לנושא הזה. כי לכאורה, איך יכול להיות, שבסתרי תורה יהיה ויכוח ומחלוקת? אבל בקצרה, כפי שלגבי הפשט, הדבר יכול להיות, כך גם בסתרי תורה. זהו כפי שכותב הגר"ח מואלזין, 'תרי מלאכי פליגי ברקיעא'. אם המלאכים חולקים ברקיע, וכי אנחנו נתערב, ונגיד מה לעשות? לדוגמא, האר"י אומר לגבי שבת, שצריך לעשות לפי הזוה"ק שתים עשרה חלות. והגר"א מסביר, שזה בעצם שש חלות, כי לכל סעודה זה שתים, שביחד הם שנים עשר חצאים וכו' וכו'.

מדוע בהושענא רבה אנו נוהגים להקיף גם עם הערבה, כנגד דעת האר"י ז"ל, והאם כדאי להחמיר בכך למרות מנהג אבותינו נע"ג.

מדוע אני אומר זאת? אברך אחד, שהוא ירא שמים ועדין מאד, שאל אותי, למה בהושענא רבה, אנחנו נוהגים להקיף את הלולב, עם

חילוקי דעות, ולפעמים מתבטאים בצורה חמורה וקשה.

למשל, אנחנו גורסים בתפילה, 'את יום המנוח הזה, ולא 'את יום השבת הזה'. ישנם מן המפרשים האומרים, כי מי שאומר 'מנוח', 'מנוח עם הארץ היה'. אבל מה תגיד, על רבינו הרמב"ם, הגורס 'יום המנוח'? וכי הרמב"ם, היה ח"ו עם הארץ? וכן רש"י וכו'. מה הפירוש? אלא, הוא לא התכווין על הרמב"ם, ולא על רש"י, או על הגדולים האלה.

ה"ה בנ"ד, הרי מרן כותב בשו"ע ובסימן תרס"ד סעיף ג', שנוהגים להקיף עם לולב וערבה. וכי סלקא דעתך, שהאר"י אומר על השו"ע, שהוא עם הארץ? הדבר לא יתכן. גם הרמ"א, כותב כך. גם כף החיים, ראה את דברי השו"ע. הרי הדבר כתוב, באותו הדף. אומר השו"ע כך, יש מי שאומר, שאף ביום זה מקיפים בלולב, ולא בערבה. ולא נהגו כן, אלא להקיף בו גם בערבה. ומהר"י זיע"א בעץ חיים וח"ב דף ע"ד, מביא מקובלים האומרים, שצריך להקיף בערבה.

הדבר מובא ביתר הרחבה בפסקי מהרי"י (הלכות לולב ע"י שי"ד) ובבארות יצחק שם. וז"ל מהרי"י, המנהג פשוט, שמקיפים בלולב ובערבה. וכפסק מרן הש"ע, שכך נהגו. ואם הר"ן ע"ה כתב שלא להקיף אלא בלולב ולא בערבה, וכן דעת מורנו האר"י ע"ה, מהרי"י ידע את מה שהאר"י אומר, ובכל זאת הוא לא זו מכך. כבר כתב עליו (דהיינו על הר"ן) הבי"י בסי' תרס"ד וז"ל, ולא נהגו כן, אלא להקיף ביום השביעי גם בערבה. ואפשר שהטעם, לעשות ככולי עלמא. דלמאן דאמר דמקיפין בלולב, אם נטל עמו ערבה אין בכך כלום. וכן למאן דאמר מקיפין בערבה, אם נטל עמה לולב אין בכך כלום עכ"ל. לפי הפשט, ישנה מחלוקת בגמרא, האם צריך להקיף בלולב או בערבה, לכן עושים לפי כל הדעות. הוא מביא ראשונים, האומרים כך.

והפלא הגדול ביותר הוא, שישנם המביאים זאת בשם ספר הזוה"ק, להקיף גם בערבה. הפוך מן האר"י. בסופו של דבר נתברר, שישנן בזוה"ק שתי גירסאות. ישנה גירסא, כתוב בה 'זימנין, וישנה גירסא שכתוב בה, 'ז' מינין'. כיעויין באריכות בבארות יצחק שם דף שט"ז אות ש"ח. בכל אופן, יש דעות דוקא בשם הזוה"ק, שכך צריך.

כך מהרי"י כותב, שוב ראיתי להרב הגדול המקובל מהרי"י בספרו, שאומר משום מדרש הרשב"י וז"ל, ואנו צריכין לסבוב בערבה שבע פעמים, כדי להוריד הכח של שבע מדרגות, לערבה שהוא הו"ד, להמתיק דינו ולרחם על עדת ישראל, ולהריק לה מן המים של נהר העליון הנמשך ויוצא. הוא מסביר עפ"י הסוד, שצריך בדוקא שיהיה גם את הלולב וגם את הערבה.

אח"כ מהרי"י מביא כך, גם בשם ספר אור זרוע, שהיה מקובל קדמון. וכן הוא בספר הזוהר פרשת צו [דף ל"א סוף ע"ב], ולסחרא שבע זמנין, לרוואה להאיי מזבת. וכן הביא הרמ"ע מח"ד (מאמר חיקור דין) ח"ד פכ"ד, והרב מהר"י ליב שם מכוח מאמר זה דפרשת צו ע"ש. עוד כתב בסוף דבריו, כי אנו צריכין ליטול למטה ערבה, לרמוז לשבע שמיטות וכו'.

מסיים מהרי"י זיע"א, ולזה יסדו קדמוננו לומר בהקפת יום זה, ונמליכך ביום זה ערבה, כי מצות ההקפה בערבה דו"ק. בקיצור, מהרי"י ראה גם את האר"י, ובכל זאת לא מטה ידו, והוא החזיק את המנהג, שכך הוא הדבר.

ויש אריכות בנושא דלעיל בס' פרדס אליעזר. נמצאות בנ"ד שתי שיטות. ישנם מקובלים הסוברים, כי מה שאומר האר"י, זהו כמו ממש רבינו, ואין מה לזוז מכך, וזאת היא ההלכה. עד כדי כך הם אומרים, שאפילו 'ספק ברכות', לא אומרים כנגד האר"י. אבל ישנם כאלה, שלא סוברים כך. אפי' החיד"א, שהיה מקובל גדול, כותב כך בהרבה מקומות.

לכאורה נראה, שהכף החיים, חולק על החיד"א.

יכול להיות, שאולי נשתנו הדברים, מזמנו של החיד"א, לזמנו של הכף החיים, שאז נתפשטו יותר דברי רבינו האר"י. או אולי, מר פי אתריה, ומר כי אתריה. אולי הוא ראה שבסביבה שלו, דהיינו בעיר בגדאד ובעיקרון ירושלים ת"ו, היו יותר הנהגות של קבלה, וממילא הדבר נשתרש יותר, וממילא אפשר לפסוק זאת כך לרבים. לפי זה יוצא, שהדבר תלוי במקומות, או בזמנים. בכל אופן, ישנן כאן שתי דרכים.

בספר בארות יצחק [שם הערה שי"ב], הבאתי בס"ד פוסקים רבים, אשר אומרים כך, להקיף בערבה. וכי ח"ו אפשר לומר עליהם, שהם עמי הארצות ח"ו? אלא, האר"י לא נתכוון לומר על כל הגדולים הללו, שהם עמי הארצות. הבאנו שם, שכך דעת הריצ"ג, זהו רבי יצחק גיאת, וספר המנהיג, ומהררי"ץ (זהו מה"ר יוסף צאיאח), והאור זרוע, והרמ"ע מפאנו, והעיטור, והראבי"ה, והטור, והרד"א (זהו רבי דוד אבודרהם), ורבינו מנוח, וארחות חיים. כולם אומרים, להקיף בערבה. וכי ח"ו יגידו עליהם, שהם עמי ארצות? חס ושלום. צריכים להיזהר בכך. אלא, האר"י התכווין בזמנו, כנראה בעיר צפת, שרובם נהגו להקיף בלולב, והיו חלק מהאנשים, עמי הארצות, הקיפו בערבה. א"כ, הוא התכווין על אותם האנשים, לא על אותם הרבנים הגדולים. הוא ראה שם במקומו אנשים כאלה, אשר עשו כך, ואמר עליהם שהם עמי הארצות, שהם לא יודעים.

בכל אופן, איך שנסביר, גם אם הדבר דחוק, אבל בודאי שבסה"כ, אי אפשר להגיד את הדברים כפי שהם.

אבל אותו אברך אמר לי, טוב, בסדר, ישנן דעות כאלה. אבל בכל זאת, הרי תמיד השיטה שלך היא, שאם ישנו דבר אשר אפשר להחמיר בו, אזי כדאי להחמיר. א"כ, וכי ישנה חובה

מי שיראה שם בספר בארות יצחק [הערה רצ"ז], ישנה אריכות בעניין זה, אבל אי אפשר כעת להיכנס לכל הדברים הללו. הבאתי שם בס"ד את דברי החיד"א [בספר ככר לאדן דף קי"ג ע"ב], אהא דאיתא במסכת דרך ארץ רבה פ"ז, כללו של דבר אל ישנה אדם דעתו מדעת חבריו ובני אדם, כתב וז"ל, מכאן נלמוד דאם אדם רוצה לשנות מנהג הקהל על פי כתבי רבינו האר"י זצ"ל, שיהיה בצנעא, וישתדל שלא ירגיש שום אדם ע"כ. עוד שם דף קנ"ז, דברים אלו לא נאמרו אלא למצניעה, והולכי על דרך מנהגי רבינו האר"י ז"ל בכל ענייניו וכו'. והצנועים מושכין את ידיהם, שלא לגלות את אזהרות רבינו האר"י ז"ל. ולא עוד, אלא שגם איזה גדולי ישראל אביקי בפשט טובא, וזמנין דשמעי דברי רבינו האר"י זצ"ל, ואינם זויס ממנהגם וכו'. מ"מ אני נזהר שלא לדבר בפרסום נגד העושים נגד דברי האר"י ז"ל, ומזקנים אתבונן עכ"ל. כך הוא כותב.

הדבר המעניין הוא, שבעל כף החיים, אין דעתו כך. הכף החיים [בהלכות בציעת הפת סימן ק"ע ס"ק נ"א], מביא איזה עניין בדיני מעשרות, שהאר"י היה מחמיר בכך. המדובר לגבי שומשמיין, האם צריך לעשר אותם, או שלא? ומתי גמר מלאכתם? לא ניכנס כעת לנושא הזה.

הוא מביא את החיד"א בברכי יוסף [יו"ד סי' של"א אות כ"ז] שכתב דהרוצה להחמיר בתוך ביתו, יחמיר. אבל אין להורות ברבים, מאחר שפשט המנהג להיתר. שוב הפעם, החיד"א הולך לשיטתו. הוא אומר, אם אתה רוצה להחמיר, תחמיר בבית שלך. אבל ברבים, אל תפסוק כך. כיון שהמנהג הוא להתיר, א"כ זאת ההלכה. לעצמך תחמיר, אבל לא בפרהסיא.

אבל הכף החיים, בא וחולק עליו. זהו דבר מעניין. כותב הכה"ח כך, אבל הנראה, כיון דנפיק מפומיה דהאר"י ז"ל, יש להורות לרבים ג"כ, אלא רק דאין למחות ביד המיקל, מאחר שיש מתירים. לכך הוא מסכים. אבל לדעתו, יש להורות כך גם לרבים.

להקיף עם הערבה? מה יותר טוב? כך גם שיטת מהרי"ץ זיע"א, 'מהיות טוב, אל תיקרא רע'. וכי ישנה חובה, להקיף בערבה? הרי זאת מחלוקת, והאר"י אומר שלא, א"כ למה שלא נעשה יותר טוב?

עניתי לו, אכן אתה צודק. לכאורה, החשבון שלך הוא נכון, לפוס רהטא אין לנו עניין בדוקא לעשות כך. אבל העניין הוא, שכבר נתקבל אצלינו הנוסח, 'זנמליכך ביום זה ערבה'. מה אתה רוצה? שנשנה את הנוסח הזה, שכל הציבור אומרים אותו? איננו יכולים לעשות בפרהסיא, דבר שכל הציבור אומר אותו. הרי אומרים זאת בהתלהבות, צועקים 'ערבה', ואתה רוצה שאנחנו לא נקיף גם עם ערבה? הרי בכך, אנחנו מוציאים לעז, על מה שנהגו אבותינו נע"ג. ממילא, אי אפשר לשנות את המנהג, והוא נשאר כפי שנתקבל, ואנחנו ממשיכים אותו.

כמובן, ישנם דברים, שאפשר להחמיר בהם. אבל ישנם דברים, שאי אפשר להחמיר. בנושא הזה, אי אפשר להחמיר.

שאלה מהקהל: לפי הסוברים שצריך להקיף בערבה, א"כ יש כאן עניין בדוקא, לעשות כך. זה לא להחמיר כמו האר"י בסתם, כיון שהצד השני אומר, שצריך בדוקא ערבה.

תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל זאת מחלוקת. אתה יכול לקחת את הערבה בנפרד. אם אתה מחפש עיצה, אתה יכול להקיף בלולב, ואח"כ בערבה בנפרד, לא ביחד עם הלולב. תעשה אח"כ הקפה עם הערבה.

שאלה מהקהל: במקדש, היו מקיפים בערבה. תשובת מרן שליט"א: על כך המחלוקת. האם ההקפה היא בלולב, או בערבה.

שאלה מהקהל: לא היו חובטים בערבה? תשובת מרן שליט"א: זה אחרי כן.

שאלה מהקהל: גם מהרי"ץ זיע"א כותב באגדתא דפסחא, משהו כזה על האר"י. תשובת מרן שליט"א: מהרי"ץ אומר, לגבי י"ג מדות בהושענא רבה, וכדומה, שהאר"י עשה את ההנהגות האלה לעצמו, ולא התכווין לפרסם זאת לציבור. אולי זה עוד תירוץ. אף כי אולי נ"ד שאני. בכמה מקומות בכגון דא, מהרי"ץ אומר, נהרא נהרא ופשטיה. 'דרך רבינו האר"י ידוע, ונהרא ונהרא ופשטיה'. דהיינו, לא מחוייבים לקבל זאת. אמנם זאת דרך בתורה, אבל אם מנהג אבותינו הוא אחר, אין האר"י מבטל את כל המסורות והמנהגים. דבר שהוא רק בתורת חומרא ותוספת, אפשר לקבל. אבל אם זה בא לשנות את מנהגי הקדמונים, הדבר לא מקובל.

שאלה מהקהל: למה אנחנו מזכירים בדוקא את הערבה, זנמליכך ביום זה ערבה? תשובת מרן שליט"א: כך תיקנו הקדמונים. בכל השבוע, אומרים 'סוכה'. ובהושענא רבה, אומרים 'ערבה'. למה? אומר מהרי"ץ, כי ביום הזה אומרים 'ערבה', כיון שאנחנו מחזיקים ביד את הערבה. אם תהיה רק עם הלולב, אפשר לומר 'ערבה? אבל לפי דברי האר"י, אי אפשר להחזיק את הערבה בכלל. ואפי' אם תוציא את הלולב, לגבי הערבה, זה לא הזמן כעת. ערבה, היא גבורה ובהקפות זה חסדים.

שאלה מהקהל: יש הרבה מהשאמי, שכבר שלא לוקחים גם את הערבה, ועדיין הם אומרים את הנוסח 'זנמליכך ביום זה ערבה', בגלל הערבה שחובטים אחר כך.

תשובת מרן שליט"א: כבר הסברתי זאת שם, בבארות יצחק. מהרי"ץ מדייק ואומר בסוף דבריו, דו"ק. כאשר מהרי"ץ אומר דו"ק, זה אומר שהדבר אינו פשוט. גם מהרי"ץ הבין, שאפשר היה להסביר אחרת, והוא לא מסכים לכך.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שהוא יכול לסבוב. לכאורה, הפייטן היה יכול להוסיף מלה, 'יכול לסבוב', בכדי שלא תחשוב שזאת כפירה. אבל הוא כותב, שזה המהלך. משמע, שהדבר כפשוטו, שהוא מסתובב. הוא הבין, שהדבר כמשמעו. והם לפי שיטתם, הבינו כך.

שאלה מהקהל: אז הוא כתב זאת, רק לפי חלק מן המקובלים?

תשובת מרן שליט"א: זה לא 'חלק' מהמקובלים. כמעט כל המקובלים הקדמונים, סברו כך. הרי הפייטן היה חי, לפני זמן האר"י. הוא לא ראה את האר"י. עדיין האר"י לא נולד.

ואעיקרא, האר"י אומר, שלא להגיד כלל את פיוטי הרשב"ג, וכיוצא בו. הוא טוען, שהפייטנים האלה, לא יודעים מה שהם מדברים, כי הם מדברים לפי הפשט. הם משתמשים במלים, בסגנון שאינו נכון לפי פנימיות העניינים. הרי האר"י, היה בעצם אשכנזי. הוא אחז, מהפיוטים של אשכנזים. האר"י, שם משפחתו הוא לוריא. אבא שלו היה אשכנזי, ואמא שלו היתה ספרדיה. לכן, הוא לא החזיק מכל הפיוטים שאמרו הספרדים, כגון רבי יהודה הלוי, ורבי שלמה אבן גבירול, וכל דכוותיה. מצד שני, כתוב שמהרח"ו, רבינו חיים ויטאל, שהיה תלמידו של האר"י, אעפ"כ הוא כן היה אומר אותם. אפילו שהאר"י לא אמר, הוא כן אמר. מהרח"ו אמר, 'מנהג ישראל תורה'. מהרח"ו היה ספרדי משני הצדדים.

הדבר נכון, שהפיוטים הללו הולכים עפ"י הפשט. אבל אם אתה מדבר על האר"י, אין הכי נמי, האר"י בלאו הכי התנגד לכך. לא רק לשורה הזאת, הוא דילג את הכל, לדעתו אל תגיד זאת בכלל. האר"י אחז, מהפיוטים של הקליר. במחזורים של אשכנזים, יש להם פיוטים אחרים. האר"י היה אומר, את הפיוטים שלהם. המדובר על קדמוניקדמונים, רבי אליעזר הקליר, יש אומרים שזהו רבי אלעזר

מהרי"ץ שם כותב כך, ולזה יסדו קדמונינו לומר בהקפת יום זה, ונמליכך ביום זה ערבה, כי מצות ההקפה בערבה דו"ק.

הסברתי בבארות יצחק [הערה שי"ג] כך, נלע"ד כוונתו, דאין לדחות דלעולם אימא לך דאין מקיפים בערבה, ומה שאומרים 'ונמליכך ביום זה ערבה' אינו אלא משום שחובטין אותה אח"כ. כפי שאתם אומרים. הא ליתא. דא"כ לא היה להם לשנות הנוסח שאומרים בכל יום 'ונמליכך ביום זה סוכה' בשביל הערבה שנטולין אח"כ. הרי גם היום, יושבים בסוכה. א"כ, למה שיניתם את הנוסח? בשביל הערבה של אח"כ? מה גם, שהראשונה דאורייתא, והשנייה מנהג נביאים. מה יותר חשוב, דאורייתא או דרבנן? סוכה שהיא מדאורייתא, או ערבה שהיא מנהג נביאים? ואעפ"י שהיא מיוחדת ליום זה. אם לא מאחר שהערבה אז בידיהן בשעת ההקפה גופה, וחביבה מצוה בשעתה להזכירה. לכן מהרי"ץ אומר, דו"ק.

מהרי"ץ מבין, כי לא יכול להיות שהמדובר על הערבה שתחזיק אח"כ, אלא צריך להחזיקה עכשיו. כי אחרת, לא היו דוחים את הסוכה, ואומרים ערבה, בזמן שהערבה אינה כעת, אלא רק יותר מאוחר. הסוכה הרבה יותר חשובה.

שאלה מהקהל: לגבי ה-36 אלף שנים, לא הבנתי, הרי בין כה וכה, ישנה מחלוקת בין המקובלים, בעניין הזה. א"כ, מה נפשך? לכאורה, כמו שאותו חכם הסביר, זה יותר פשוט. דהיינו, זה מהלך של שלושים ושש אלף, ולא חייבים לעשות אותם בפועל.

תשובת מרן שליט"א: אכן, אבל במלים, הדבר לא כ"כ משמע. אפשר להגיד כך. אבל מה תאמר, לגבי כל מה שכתוב בכתר מלכות לפני כן? למשל, הוא מדבר על גלגל שבתאי, שהוא סובב את את הגלגל שלושים שנה. על כל דבר, הוא אומר כמה זה. והמדובר, על 'סובב' בפועל. ואילו כאן אתה אומר לי, שהכוונה

בנו של רשב"י. אבל הבעיא היא, שאי אפשר להביין, את פיוטי האשכנזים. השפה שלהם קשה מאד, מי יכול להביין את לשונם ואת כוונתם.

שאלה מהקהל: אבל אם האר"י, שהוא עיקר המקובלים, אומר שזאת כפירה, מה נעשה? **תשובת מרן שליט"א:** הוא לא אומר שזאת כפירה, חס ושלום. הוא רק אומר, שזה לא אמת, שזאת טעות. וכי מי שאמר דבר שהוא לא אמיתי, זאת כפירה? הוא יטען, אני סובר, כפי שאותם חכמים וצדיקים סוברים. כגון, הגר"א שסובר כך, שהעולם זה שמיטות, וכי הגר"א אמר דבר כפירה? חלילה. למרות שהגר"א ראה את דברי האר"י, אעפ"כ הוא כן אחז מזה. איך תסביר זאת? נזכה ונראה. באיזה שמיטה אנחנו? עוד נתגלגל, או משהו אחר, ונדע את האמת. וכן למה האר"י התכווין.

שאלה מהקהל: כבוד הרב, אבל יש מהלכים כאלה. הרמב"ם מביא ופ"ג מיסודי התורה הל"ז, שכל שבעים שנה זה מהלך. אז אם נכפיל את זה בשלוש מאות וששים מעלות שיש מסביב, יודעים את זמן ההיקף.

תשובת מרן שליט"א: נכון, זה החשבון שלו.

שאלה מהקהל: א"כ, אלו עובדות. מה לעשות? **תשובת מרן שליט"א:** נכון, אתה צודק, זהו החשבון שהם עשו. הרמב"ם שם עשה חשבון, של סובב מהלך שבעים שנה, דהיינו שכל כוכב מי"ב המזלות מקיף מעלה אחת במשך שבעים שנה, ויש שלוש מאות ששים מעלות, ואם תכפיל זאת, זה יוצא 25 אלף ומאתים שנה. ויש שסברו, שהמעלה מסתובבת מאה שנה, ואז הם עשו חשבונות, ויוצא שלושים ושש אלף. אבל אם אתה שואל אותי, ישנה בעיא אחרת בכלל, כי במציאות, לפי מה שנתגלה במשך השנים, עם כל התצפיות והטלסקופים וכו', נתברר שהדברים הם אחרים בכלל ממה שאותם קדמונים חשבו. הרי כל הדברים האלה,

אין להם מקור בתז"ל. אם היה לזה מקור במדרש חז"ל, או גמרות, הדבר היה טוב.

לכן, אני רק מיישב את דברי הרשב"ג. כי חס ושלום להגיד, שמי שאומר זאת, אמר דברי כפירה. אנחנו מסבירים זאת, כפשוטו. אבל אם להגיד שזאת האמת, או שלא, זהו עוד עניין אחר. אפשר ליישב אותם. אבל לפי המציאות, כנראה שזה לא כך. יותר מזה. לפי המציאות שידועים היום. שום דבר אינו מוחלט. היום אומרים כך, ומחר יגידו משהו אחר.

שאלה מהקהל: אולם הם חולקים על המהירויות שדיברו פעם. **תשובת מרן שליט"א:** יתכן. אבל תסתכל בפירוש אהלי יעקב, ותביין זאת יותר טוב.

שאלה מהקהל: אז צריך להמשיך להגיד את הפיסקא הזאת?

תשובת מרן שליט"א: מי שאומר, שימשיך להגיד. אין בכך שום בעיא. הוא יכול לומר זאת, באמונה שלימה. ויש מן הספרדים שמדלגים כמה פיסקאות, כנז' באהלי יעקב].

שאלה מהקהל: לגבי הפיוטים של הקליר, אפשר להגיד אותם?

תשובת מרן שליט"א: אין בכך בעיא. הקליר, היה קדמון. רבי יהודה הלוי ורבי שלמה אבן גבירול, היו הרבה אחרי כן, בדורו של הרמב"ם, והם היו בדר"כ פשטנים. האמת היא, שריה"ל, כמה שהם היו פשטנים, הם לא היו פשטנים לגמרי. ישנם דברים, הם אומרים דברים, הקשורים לתורת הקבלה, בספר היצירה וכו'. אבל באופן כללי, צורת הדיבור שלהם, היא לפי הפשט.

ואולי נגיד משל, בכדי לשבר את האוזן. זהו דבר מאד חשוב. זה רעיון, שכמה שהוא פשוט, הוא מאד חכם.

הללו, ואתה אומר לי שזאת לא הכוונה? אותו אפיקורוס, עמד נדהם.

כאשר אומרים סודות בתורה הקבלה, זה לא שממציאים דברים, אלא אומרים לך, שכך כיוון דוד המלך ע"ה. יש לנו מסורת ממנו, נמשכת מדור לדור. מישהו יכול להכחיש זאת? זהו יסוד מאד חשוב. אותו אפיקורוס לא האמין, כי הוא לא ידע שהרמח"ל הוא המחבר. עד שמהר"ח"ל עצמו אמר לו, וכך התברר העניין.

אבל צריכים לדעת, כיצד יכול להיות, שיש בקבלה מחלוקת? אלה אומרים כך, ואלה אומרים אחרת? כותב על כך בעל מלבושי יום טוב [בהל' לולב בסימן תרנ"א], יסוד חשוב. אולי הייתי צריך להדגיש זאת, לגבי כל הנושא הזה. הוא אומר, שאין לשנות מנהגים, על פי הסוד. כי אדרבה, מי שמבין בתורת הסוד, יודע עד כמה הבחינות הן רבות. לכל דבר, אפשר למצוא פנים יותר פנימיים. השאלה היא רק, האם זה כך, או כך. הבחינות מתרבות עד אין תכלית. כמו בספר מלבושי יום טוב [שחיבר בעל תוספות יו"ט על משניות בסימן תרנ"א].

לדוגמא, מהר"ל מפראג אומר [הגדה של פסח דברי נגידים, ירושלם ה'תשל"א דף מ"א], לגבי ליל הסדר, כי עפ"י הקבלה יש לקחת שלוש מצות, כנגד חב"ד, ח'כמה בינה ד'עת. אבל הוא אומר, שהרי"ף והרמב"ם אומרים לקחת רק שתי מצות, כי הם סוברים, שה'דעת' אינה מן המספר, כמו שהעליתי בס"ד בהגדה של פסח פרי עץ חיים מהדורא שניה דף ש"נ.

[עכשיו נודע לי כי הגדה של פסח דברי נגידים אינה אלא זיוף בשם מהר"ל, ע"י יהודה רוזנברג שזייף הרבה ספרים כיו"ב, כידוע. ובהגדה של פסח הזאת הוא ליקט אמנם דברים מכתביו של מהר"ל, אך הוסיף ג"כ דברים מעצמו, כיעויין בקובץ מוריה סיון ה'תשמ"ה מדף ק"ב, ובספר לדופקי בתשובה דף תק"פ. מעתה צריך לחפש האם לדברים דלעיל יש עכ"פ מקור בספרי

כידוע, הרמח"ל, רבי משה חיים לוצאטו, היה מקובל גדול, מקובל אלד"י, היה לו גילוי של מלאך וכו'. אמנם, רדפו אותו, כנראה קצת פחדו, אבל היה לו משהו נשגב. הוא התחיל לחבר ספר, על פי מלאך מגיד. כמו ספר הזוהר הקדוש. ממש דבר מופלא. לא ניכנס כעת, לכל תולדותיו ומעשיו, זולת נקודה אחת.

ישנם אנשים פילסופים, שאינם מאמינים. חסרי אמונה. אומרים לו איזה דבר, מסבירים לו איזה פסוק או מאמר חז"ל, שעל פי הסוד פירושו כך וכך, שזאת היא פנימיות המשמעות, אבל הוא מסרב ואומר, לא, רק הפשט. יותר מן הפשט, הוא לא מקבל. כפי שהקראים, לא מאמינים תורה שבע"פ. בסגנון הזה. בדר"כ, אלו אנשים הלומדים חכמת חיצונית. בזמנינו, אלו אנשים הלומדים באוניברסיטאות, או אלו הלומדים ספרי מדע. קשה להם לקבל דברים, בפרט מתורת הקבלה והסוד. זהו הדבר הכי רחוק אצליהם, כיון שהם נמצאים בקצה השני.

הרמח"ל חיבר מזמורים, כמו ספר תהלים שחיבר דוד המלך. בסגנון הזה. מי שלא יודע את כל ספר תהלים, כגון מי שקרא רק חצי תהלים, יחשוב שזה עוד מזמור מספר תהלים. עד כדי כך הוא לא היה מבחין. הוא עשה מזמורים כאלה, שאפשר לחשוב שזה מתוך ספר תהלים. הוא אמר לאפיקורוס, לאותו אחד שלא היה מאמין, תקרא מה כתוב כאן, תקרא את המלים הללו. אותו אפיקורוס, מתחיל לקרוא, למנצח שיר מזמור וכו'. שואל אותו הרמח"ל, מה פירוש המלים הללו? עונה לו האפיקורוס, הפירוש כך וכך. ומה פירוש הפסוק השני? ההוא מסביר לו את הפשט. אומר לו מהר"ח"ו, לא, זאת לא הכוונה. ישנה כאן כוונה, כך וכך. עניינים גבוהים, על פי הסוד הפירוש הוא כך. אומר לו האפיקורוס, מה אתה מדבר? זה לא הפשט. רק לפי הפשט. ענה לו מהר"ח"ו, תגיד לי, אתה נורמלי? אני זה שחיברתי זאת, ואני אומר לך, למה אני התכוונתי, ואתה אומר לי שהכוונה אינה כן? אני חיברתי את המלים

מהר"ל המוסמכים. ומ"מ נראה שהדברים נכונים מצד עצמם. יב"ן.

זהו דבר ידוע למעמיקים. אם כן, מי שמבין בסתרי תורה, יודע שאפשר להבין את כל השיטות, גם על פי פנימיות התורה. השאלה היא רק, האם הכוונה לזה, או לזה. בבחינה זו, או זו. ונע"ע מ"ש בס"ד באגדתא דפסחא פרי עין חיים דף שמ"ט ש"נ.

אדרבה, בתורת הסוד, מבינים יותר כמה 'אלו ואלו דברי אלד"ים חיים'. איך יכול להיות, שישנה מחלוקת? איך יכול להיות, שזה יגיד אסור, וזה יגיד מותר, ושניהם יהיו לאמיתתה של תורה? אלא פירוש, שבשרשים הפנימיים של תורה, יש מקום לזה, ויש מקום לזה. השאלה היא רק, האם זה כאן, או כאן. אבל הכל, זה בהחלט יכול להיות אמת. דוקא לפי הסוד, אפשר להבין, שיכולות להיות מחלוקות ושיטות שונות, והכל זה אמת. מה שהפשטנים, לא מסוגלים להבין. לדידם, הדבר לא יכול להיות. מישהו אחד טועה פה. זה לא יכול להיות. רק כך, הדברים יותר מתבררים לעומק, לפי השרשים.

שאלה מהקהל: ישנה מציאות, שמהרי"ץ יקיים איזה מנהג, מבלי שיש לו איזה סעד מדברי קבלה?

תשובת מרן שליט"א: מהרי"ץ, בהרבה דברים, מסביר את המנהג או הגירסא שלנו, דוקא על פי הסוד. כגון בברכת תקע בשופר גדול, מקבץ נדחי עמו ישראל. והארכנו על כך כבר בעבר [בשיעור מוצש"ק ראה ה'תשע"ד, ומוצש"ק ויחי ומוצש"ק וארא ה'תשע"ה]. כך גם הגר"א עשה, בנוסח אשכנז, הוא הסביר זאת על פי הסוד. אבל גם אם הוא לא ימצא לזה מקור בתורת הסוד, מהרי"ץ יקיים את המנהג או את הגירסא שלנו. וכי בגלל שהוא לא מצא, הוא ישנה זאת? אם הוא לא מצא היום, הוא ימצא מחר. גם אם לא ימצא בכלל, עצם הדבר שהוא כבר מצא על חלק מן הדברים, אותו החלק יעיד על

הכל. כמובן, אם הדבר מבוסס על פי התורה, ועל פי שיטות מסוימות. כי כל השיטות, אלו ואלו דברי אלד"ים חיים. הכל הוא אמת. ויגיע הזמן, שאז יתגלה דרך נוספת וכו'.

שאלה מהקהל: מי יותר גדול? הרמח"ל או האר"י? לא בגיל, אלא בחכמה? תשובת מרן שליט"א: תגיד לי אתה, מי יותר גדול? מיכאל או גבריאל? אינני יודע. אלו שני מלאכים. ה' יודע.

הערה מהקהל: האר"י נפטר צעיר. תשובת מרן שליט"א: גם הרמח"ל נפטר בגיל צעיר.

המקום ברוך הוא ידריכנו בדרך ישרה, סלולה וברה אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעייני בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה. פרטים בטלפון: 050-4140741